

לא בניית ספרנו ! ?

מבט על פעילות מרכזי הסיוע בקרב ילדים
ובני נוער ובמערבת החינוך בישראל

איגוד מרכזי הסיוע
לנפגעות ולנפגעי תקיפה מינית בישראל

תודה לקרן עזבונות מטעם המדינה על תמיכתם בפעילות מחלקת הדוברות ובכללה הוצאת דו"ח זה.

איגוד מרכזי הסיוע לנפגעות ולנפגעי תקיפה מינית בישראל מודה לקרנות ולחברות על תמיכתן בפעילותנו:

New Israel Fund - הקרן החדשה לישראל
International Fellowship of Christians and Jews - הקרן לידידות
The Jewish Women's Foundation of Metropolitan Chicago
Greater Miami Jewish Federation
Robert Russell Memorial Foundation
National Council of Jewish Women
Maor Foundation

סופר פארם (ישראל) בע"מ
ריבוע כחול - ישראל בע"מ
פייזר פרמצבטיקה בע"מ
Philip Morris Services S.A
Aladdin - Securing the Global Village

איגוד מרכזי הסיוע לנפגעות ולנפגעי תקיפה מינית בישראל הוא ארגון ללא מטרת רווח הממומן מתרומות
ת.ד 2122 ירושלים 91025 טלפון: 02-6242824 פקס: 02-6242825
arcci@netvision.net.il
www.1202.org.il

על האיגוד 8

מרכזי הסיוע לנפגעות ולנפגעי תקיפה מינית 9

קטינים: נפגעות, נפגעים ותוקפים על פי הפניות למרכזי הסיוע 10

מאמרים בנושא אלימות מינית, בתי ספר ומערכת החינוך

מבט על הטרדות מיניות בבתי ספר בישראל 13
פרופ' ענת זוהר

ארגז כלים חלוד 18
מיקי (שם בדוי)

הכשרת מנחות ומנחים במרכזי הסיוע - חשיבה, רגש, ביקורתיות 20
שרון לינהרד טלמור

על פורום "קיימות" 22

אסיפת הורים 23
עידית בן שושן - פורום "קיימות"

מוטב מוקדם - חינוך לשוויון מגדרי כבר בבית הספר היסודי 25
אורית אנגלברג

רחוק מהקיבוץ 28
איולה - פורום "קיימות"

"שוות" - עבודה עם נערות בסיכון 30
מיכל שטיינר

השקט המדומה 32
פידא נערה-אבו דאבי

אסטמה 34
קייט - פורום "קיימות"

בתי הספר מגישים לבגרות, הפורנוגרפיה מחנכת 35
יעל רלוי

שימרו עליי 38
רונית ל. (נית) - פורום "קיימות"

יש עם מי לדבר? שיחה עם בני נוער 40
שרון מייבסקי

הפקה ועריכה < שרון מייבסקי

ריכוז נתונים < תמר ורצמן

ריכוז טקסט < לובה ברנשטיין

עיצוב < נועה ליכטינגר

איור העטיפה ועריכת איורים < רחלי פלאוט

איורים < אפרת חסון, דן לטוביץ', יוליה קרוזמן, יפעה מיטלמן,
ישי מישורי, כנרת לוריא, נועם פרידמן, נינו ביניאשוילי,
ניר גולן, עידית אנגמר, קרן תגר, שירז פומן

ייעוץ < נירה ניסקי

מדי שנה נפתחת שנת הלימודים. כמדי שנה אנו רואים את ההורים מלווים את ילדיהם יד ביד אל מוסדות החינוך. מדי שנה אנו רואים את התמונות בעיתונים, המורה מקבלת את התלמידים, הילדים מתרוצצים בהפסקות, "שלום כיתה א'" כתוב בגיר לבן על לוח שחור.

את מערכת החינוך פוקדים הילדים של כולנו. 12 שנים, יום אחר יום במשך שעות ארוכות. מה באמת קורה שם בין כתלי בית הספר? עד כמה ההורים מעודכנים? עד כמה בית הספר הוא סביבה בטוחה עבור ילדינו ומצד שני, האם המשפחה והבית הם המקום הבטוח? מה אנחנו לא רואים? מה אנחנו בוחרים שלא לראות? האם אנחנו מבחינים בילדות ובלדים עם העיניים הכבויות, האם אנחנו מבינים מדוע מכנים דווקא אותה "המזרן של השכבה", האם אנחנו קשובים לילדות ולילדים המנסים לזעוק בדרכים שונות, כי לעיתים גם שתיקה היא זעקה חזקה מנשוא.

השנה בחרנו באיגוד מרכזי הסיוע להקדיש את הדו"ח המונח לפניכם לאלימות מינית בקרב ילדים וילדות בגילאי בית הספר, בבית ובמערכת החינוך. הנתונים המדאיגים שתיתקלו בהם בהמשך על הירידה בגיל הנפגעות, הנפגעים וגיל התוקפים, כמו גם העלייה התלולה בדיווחים על אלימות מינית בין מתבגרים ובקרב בני הנוער, צריכים להחסיר פעימה בלב כולנו.

המפגש שלנו עם תלמידים נעשה לא רק באמצעות קווי החירום אלא גם במסגרת אלפי הסדנאות שמרכזי הסיוע מקיימים מדי שנה בבתי הספר. הסדנאות עוסקות במסרים החברתיים הנוגעים לגברים ונשים בכלל ובקשר זוגי ומיני בפרט, ביחסי מין רצויים המתבססים על "הסכמה חופשית" של שני הצדדים לעומת מגע מיני כפוי בכוח של לחץ חברתי-קבוצתי ובהתמודדות עימו,

בבדידות ובהשפעות הרגשיות של התקיפה על הנפגעות והנפגעים ובחשיבות הפניה לקבלת סיוע. פעמים רבות בעקבות הסדנאות פונים תלמידות ותלמידים ומדווחים על היותם קרבנות לתקיפה מינית בילדותם או בהווה, מצד אדם מבוגר יותר או מצד בני גילם. לא פעם פותח השיח הגלוי והישיר "תיבת פנדורה" החושפת התעללות מינית קבוצתית, אשר בדיעבד מסתבר כי בנוסף לתוקפים עצמם, תלמידים נוספים ידעו על המתרחש ושתקו. מסר מרכזי בסדנאות נוגע לתפקיד הקבוצה ולאחריות המוטלת על העדים לניצול המיני. עליהם לנקוט עמדה ולדווח ולא לדבוק בשתיקה, המעניקה לתוקפים לגיטימציה למעשיהם.

אל לנו לעמוד מנגד ולצקצק בלשונו, להגיד עד כמה התמונה קשה ולהחריש. יש מה לעשות. בראש ובראשונה יש לעמוד על כך שלא יהיה בית ספר בישראל שלא ייערכו בו סדנאות הסברה מקצועיות בנושא האלימות המינית, ללא חשש מהתמודדות עם התכנים הקשים שעולים בסדנאות אלה, בלי פחד מדעות קדומות ששוררות בקרב תלמידים וצוותים חינוכיים כאחד. לא ניתן להשאיר את קיום הסדנאות הללו לרצון הטוב של כל בית ספר ובית ספר או לקופה הפרטית המצומקת שלהם. הדבר צריך להיות מונחה ע"י משרד החינוך בצורה גורפת. בנוסף לכך יש להכשיר את המורים והצוותים החינוכיים להתמודדות עם תלמידים נפגעי תקיפה מינית ועם מקרי אלימות מינית שעלולים לצוץ בין תלמידיהם. ילדים נפגעי אלימות מינית בתוך הבית או ע"י ילדים או בני נוער אחרים עשויים לעבור את מערכת החינוך מכיתה א' ועד כיתה י"ב ללא שיאותרו כנפגעים. יתייגו אותם בתינוגים שונים ומשונים, אך לא ישימו את האצבע על הסיבה האמיתית והכואבת. כפי שמורים מחויבים ללמוד החייאה ועזרה ראשונה במסגרת לימודיהם בסמינרים ובחוגים לחינוך, כך אסור לנו שמורים בישראל יקבלו תעודת הוראה

ללא קורס או השתלמות בנושא אלימות מינית וההקשר החברתי שלה, במסגרת חובות הלימודים שלהם. מורים שיוכשרו באיתור, בסיוע ובהפניית תלמידים לקבלת עזרה מקצועית יוכלו להכיל את התלמיד/ה הנפגע/ת, להעצים אותה/ו ולתרום כה רבות לתהליך ההחלמה של אותו/ה תלמיד/ה.

העלאת מודעות בקרב הצוותים החינוכיים ובקרב התלמידים עצמם היא הצעד הראשון לשיחה אמיתית וכנה על הנושא, להבנת התופעה על כל מורכבותה וקשייה ולניסיון אמיתי וכן לחבק את התלמידים הנפגעים ולא לסמן אותם כחריגים.

אחת המשימות שנטלנו על עצמנו באיגוד מרכזי הסיוע, היא להעלות את המודעות הציבורית לנושא האלימות המינית שרווחת בקרבנו יותר ממה שאנו רוצים להאמין. עלינו להיאבק בהכחשה ובהשתקה החברתית, לראות את הנפגעות והנפגעים, להקשיב לעדותם ולחלוק עמם את משא הכאב. המפגש עם הנפגעות והנפגעים הוא מפגש עם הרוע האנושי מן הצד האחד ועם חוסר

האונים מן הצד השני. אך בה בעת ניתן לראות את כוחות ההישרדות המופלאים של הנפש האנושית, עם האומץ לשבור את השתיקה והבדידות, עם ניסיון כן לבנות אמון ולשים שוב את מבטחנו אלו באלו ועם אחווה, חמלה ורוך של צעידה משותפת במסע ההחלמה המפרך.

תודה לכל הנוטלים חלק בפעילות למען נפגעות ונפגעי תקיפה מינית: לקרנות ולתורמים, לנירה ניסקי ולשרון מייבסקי, דוברת האיגוד, על העריכה המקצועית של הדו"ח. תודה לקבוצת מאיירים, בוגרות ובוגרי בצלאל שתרמו מזמנם ומכישרונם לאיור המאמרים ותודה מיוחדת לנועה ליכטינגר שתרמה את העיצוב הגרפי של החוברת. תודה לחברותינו ב"עזרת נשים" ולמאות המתנדבות והמתנדבים של מרכזי הסיוע בישראל.

ט ל ק ר מ ר ו ד ע י

מנכ"לית איגוד מרכזי הסיוע
לנפגעות ולנפגעי תקיפה מינית בישראל

ב ר נ ת ש ר ת ה ח י נ ו ך

חברים וחברות יקרים,

איגוד מרכזי הסיוע לנפגעות ולנפגעי תקיפה מינית בישראל מפעיל בבתי-הספר מערך הסברה וסדנאות המוקדשים להעלאת המודעות של הילדים ובני הנוער למאבק באלימות המינית. אני מברכת ומוקירה את הפעילות הנעשית בהתאם לכל קבוצות האוכלוסייה ע"י המתנדבים ואנשי המקצוע המבצעים עבודתם מתוך שליחות ואמונה.

כולי תקווה כי בכוחות משותפים נצליח להלחם בתופעה, למנוע אותה וליצור למען הדורות הבאים חיים טובים ובטוחים יותר.

שלכם,

יולי תמיר

אנו נמצאים כעת בתחילתה של שנה חדשה במערכת החינוך הישראלית ואני רוצה להאמין שתהיה זו שנה טובה הרבה יותר עבור כולנו.

לצערי אין אדם בישראל שלא נפגע כתוצאה מקיומן של תופעות אלימות בלתי נסבלות ואני מאמינה כי באמצעות התוויית יעדים נכונה של המוסדות החברתיים כולם, ניתן יהיה לצמצם את היקפן ולמגרן.

הטרדות מיניות, אלימות מילולית ואלימות פיזית קיימות בבתי-הספר ועל מערכת החינוך להיות מסוגלת להתמודד עם המורכבויות והקשיים הרגשיים של התלמידים הנפגעים בכדי ליצור אקלים מוגן עבורם. מעבר לכך, לאנשי החינוך יש תפקיד מכריע במניעת התופעות הקשות האלה וביצירת עמדה המבטאת את שלילתן החד משמעית.

על איגוד מרכזי הסיוע לנפגעות ולנפגעי תקיפה מינית בישראל

איגוד מרכזי הסיוע הוקם בשנת 1990 כארגון הגג של עשרת מרכזי הסיוע לנפגעות ולנפגעי תקיפה מינית בישראל. בעוד מרכזי הסיוע פועלים ברמה הפרטנית בהענקת סיוע נפשי וליווי לנפגעות ולנפגעי תקיפה מינית, וברמה המקומית בנושאי חינוך הסברה וחיזוק הקשר עם הקהילה, פועל האיגוד ברמה הארצית כסוכנות לשינוי חברתי.

פעילות האיגוד כוללת יוזמות חקיקה וקידומן, העלאת מודעות ע"י שימוש באמצעי התקשורת, פרסום הדו"ח

השנתי של מרכזי הסיוע, ארגון ימי עיון לנשות/אנשי מקצוע ולקהל הרחב בנושאי אלימות מינית בחברה הישראלית, ייצוג בוועדות פרלמנטריות ובוועדה המייעצת של הרשות לקידום מעמד האישה בישראל, חברות בקואליציה לקידום זכויות נפגעי עבירה, בקואליציה למאבק בסחר בנשים ובקואליציה למאבק בפורנוגרפיה, עבודה משותפת עם קבוצת "עזרת נשים למען נפגעות תקיפה מינית" ועם ארגוני נשים בארץ ובחו"ל.

מרכזי הסיוע לנפגעות ולנפגעי תקיפה מינית בישראל

- בישראל פועלים עשרה מרכזי סיוע:
- קריית שמונה, הגליל והגולן
- נצרת - לנשים ערביות
- חיפה והצפון
- השרון
- ירושלים
- תל-אביב והמרכז
- נשים דתיות
- תאיר - השפלה הדרומית
- מסל"ן - באר שבע והדרום
- אילת

המרכזים מפעילים שני קווי חירום ארציים הפועלים 24 שעות ביממה:
1202 לנשים, 1203 לנערים ולגברים.

בנוסף פועלים קווי חירום ייחודים לנפגעות ולנפגעי תקיפה מינית:

- קו סיוע לנשים ערביות 04-6566813
- קו סיוע לנשים דתיות 02-6730002
- קו סיוע לנשים דוברות אמהרית 1800-220-230
- קו סיוע לנערים ולגברים דתיים 02-5328000

קטנים: נפגעים, נפגעים ונפגעים על פי הפניות למרכז הסיוע

בשנת 2005 הגיעו 33,424 פניות למרכזי הסיוע, מתוכן 8,970 פניות חדשות.

פרק זה סוקר את הנתונים על פגיעות מיניות בקרב ילדות, ילדים ונוער עד גיל 18 שהתקבלו במרכזי הסיוע בשנת 2005.

51.4% מהנפגעות והנפגעים שפנו למרכזים נפגעו טרם הגיעם לגיל 18. לעיתים מתבצעות הפניות למרכזי הסיוע ע"י הנפגעות עצמן ולעיתים באמצעות גורם מתווך כמו הורים, מורות/ים, גורמי טיפול וכד'.

פגיעות מיניות בגילאים אלה משבשות את יכולת הנפגעות והנפגעים להפנים מיניות תקינה ועלולות להשפיע, מעבר להשלכות הנפשיות הטראומטיות, על תפיסת המיניות שלהם לטווח ארוך.

איפה זה קורה?
רוב הפגיעות המיניות מתרחשות בסביבת המגורים המוכרת:

מקום הפגיעה	שיעור הדיווחים
סביבת הבית (מגורי הנפע/ת או התוקף)	71.6%
מוסדות חינוך שונים	12.2%
חוץ	10.5%
אחר	5.7%

מנתונים אלה עולה כי ילדים וילדות מרבים להיפגע ע"י הקרובים להם בסביבה המוכרת להם. הפגיעות היתרה בגיל זה נובעת מן התמימות המובנית בתפיסת העולם בשנות הילדות, המייצרת אמון מוחלט במבוגרים ובקרובים ללא יכולת התנגדות משמעותית.

נפגעות ונפגעים בגילאים 13-18

על מה מדווחים?

סוג התקיפה	שיעור הדיווחים
אונס	41.3%
ניסיון לאונס	10.3%
אונס קבוצתי	6.9%
מעשה מגונה	9.7%
הטרדה מינית	9.2%
גילוי עריות (אב, אח, סב, בן-דוד, אם, אחר)	20.4%
תקיפות מיניות אחרות	2.2%

מי התוקף?

79.7% מהפגיעות המדווחות בנוער בגילאים 13-18 בוצעו ע"י תוקף המוכר להם ברמות היכרות שונות (בן משפחה, מכר, מורה, מדריך, מאמן, מטפל ועוד).

נפגעות ונפגעים עד גיל 12

על מה מדווחים?

סוג התקיפה	שיעור הדיווחים
אונס ואונס קבוצתי	16.9%
מעשה מגונה	18.7%
גילוי עריות (אב, אח, סב, בן-דוד, אם, אחר)	59.8%
תקיפות מיניות אחרות	4.6%

מי התוקף?

88.9% מהפגיעות המדווחות בילדות ובילדים עד גיל 12 בוצעו ע"י תוקף המוכר להם ברמות היכרות שונות (בן משפחה, מכר, מורה, מדריך, מאמן, מטפל ועוד).

איפה זה קורה?

גם כאן, רוב הפגיעות המיניות מתרחשות בסביבת המגורים המוכרת:

מקום הפגיעה	שיעור הדיווחים
סביבת הבית (מגורי הנפגע/ת או מגורי התוקף)	42.4%
מוסדות חינוך שונים	16.8%
חוץ	13.6%
מקומות בילוי	9.4%
אחר	17.8%

על פי נתוני הפניות, ככל שעולה גיל הנפגעים/ות כך עולה שיעור מעשי האונס, ובמקביל יורד שיעור גילוי עריות. בגילאים אלה מתוודעים המתבגרות והמתבגרים, כמו האנשים הסובבים אותם, להיבטים המיניים, האישיים והחברתיים של זהותם. ניצני ההתבגרות המינית המופיעים בגילאים אלה יכולים להסביר את העלייה בדיווחים על אונס ועל אונס קבוצתי.

תקיפה מסוג הטרדה מינית, שכמעט ואינה מדווחת בגילאים הצעירים, מדווחת ע"י נפגעים מעל גיל 13 בשיעור לא מבוטל.

ניתן להסביר את מיעוט הדיווחים בקרב ילדות וילדים צעירים בחוסר המודעות בגילאים אלה למהות ההטרדה המינית ולהכרה שניתן לדווח עליה ולטפל בה.

גיל התוקפים

מתוך 8,970 פניות חדשות בשנת 2005, רק במחציתן צוין גיל התוקף.

2.2% מהפניות נוגעות לתוקפים עד גיל 12, ו-13.4% נוגעות לתוקפים בגילאים 13-18.

סוג התקיפה	תוקף עד גיל 12	תוקף בגילאים 13-18
אונס	13.5%	22.7%
ניסיון אונס	-	9.8%
אונס קבוצתי	6%	11.4%
תקיפה מינית קבוצתית	7.4%	7.5%
מעשה מגונה	40.3%	16.8%
גילוי עריות	16.5%	27.9%
הטרדה מינית	16.3%	3.9%

בעידן המודרני חשופים הילדים ובני הנוער באמצעות כלי התקשורת והאינטרנט למגוון רחב של מערכות יחסים לא מכבדות ולהתנהגויות מיניות שאינן נורמטיביות. כמו כן יש פיחות הולך וגובר בסמכות המורית וההורית. נתונים אלה יכולים להסביר את העלייה בדיווחים על תוקפים שהם ילדים ובני נוער.

מוסדות לימוד כמקום הפגיעה המינית

12.2% מהפגיעות המדווחות בילדות ובילדים עד גיל 12 מתרחשות בבתי ספר ובמוסדות חינוך.

מתוך הדיווחים על פגיעות המתרחשות בגני הילדים בגילאים אלה, 76.8% הם מעשים מגונים ו-10.7% הם מעשי אונס.

מתוך הדיווחים על פגיעות המתרחשות בבתי הספר היסודיים בגילאים אלה, 40.2% הם מעשים מגונים ו-39.1% הם מעשי אונס.

16.8% מהפגיעות המדווחות בילדות/ים ובנוער בגילאים 13-18 מתרחשות בבתי ספר ובמוסדות חינוך.

מתוך הדיווחים על פגיעות המתרחשות בחטיבות הביניים בגילאים אלה, 67.4% הם מעשי אונס (אונס, ניסיון אונס ואונס קבוצתי) ו-11.3% הם מסוג הטרדה מינית.

מתוך הדיווחים על פגיעות המתרחשות בבתי ספר תיכוניים בגילאים אלה, 55.5% הם מעשי אונס (אונס, ניסיון אונס ואונס קבוצתי) ו-21.7% הם מסוג הטרדה מינית.

כמו כן, מבין דיווחים אלה 10.6% ציינו ישיבה תורנית כמקום הפגיעה ו-13% דיווחו על פגיעה מינית שהתרחשה בפנימייה.

מי התוקף בתוך בית הספר?

סוג ההיכרות	עד גיל 12	גיל 13-18
ידיד/מכר	48.9%	62.4%
צוות הוראה	23%	29.3%
זר	18.5%	3.4%
אחר	9.6%	4.9%

יש לציין כי ילדות וילדים, נערות ונערים בגילאים אלה פגיעים במיוחד. היכולת להפנים ערכים חברתיים-מוסריים עדיין אינה מגובשת דיה בגיל ההתבגרות, התלות בעולם המבוגרים עדיין רבה, כמו גם התלות במשפחה והצורך בהגנתה.

חובת דיווח

ע"פ חוק העונשין ישנה חובת דיווח במקרה של פגיעה מינית בקטינים. החוק מחייב אדם האחראי על הקטין לדווח למשטרה במקרה של פגיעה מינית בקטינים. האחראים על קטינים הינם כל אחד מאלה: הורה, הורה מאמץ, אפוטרופוס, זוד/ה, בן/בת זוג של הורה, סבא/סבתא.

כמו כן חלה חובת דיווח על אנשי מקצוע הנמצאים בקשר עם הקטין/ה: יועצים חינוכיים, מורים, מחנכים וכל מי שיש לו קשר עם קטינים מתוקף תפקידו. המסגרת החינוכית נתפסת כאחראית על הקטין (פנימייה, בית ספר וכו'). גם כשמתרחשת תקיפה מינית של קטין ע"י קטין, ולמרות שהקטין התוקף יכול להיות מתחת גיל האחריות הפלילית, חלה חובת דיווח על אנשי מקצוע וכמובן על האחראים לקטין המותקף.

כאשר ילד מבקש לשמור את דבר הפגיעה בסוד בינו ובין המבוגר שאליו הוא פונה, יש להסביר לו שלא ניתן להבטיח לו סודיות וכי ישנה חובת דיווח. עם זאת לא יעשה דבר מבלי ליידע אותו, להתייעץ איתו ולכבד אותו קודם לכן.

החוק מחייב כל מי שיש לו חשד סביר שנעשתה פגיעה מינית בקטין/ה - לפנות ולדווח. היודע ואינו מדווח צפוי לעונש מאסר של שלושה חודשים במקרה של אדם שאינו קרוב משפחה ועונש של חצי שנה במקרה של קרובה.

מבט על הטרדות מיניות בבתי ספר בישראל

פרופ' ענת זוהר

בימים אלה מכהנת פרופ' זוהר כיו"ר המזכירות הפדגוגית במשרד החינוך.

מאמר זה נכתב טרם כניסתה לתפקיד במסגרת עבודתה כמרצה בביה"ס לחינוך באוניברסיטה העברית בירושלים.

איור: ניר גולן

וכמובן, כמעט שלא מטפלים בו, אלא כאשר מתעוררים אירועים קשים במיוחד שמחייבים התייחסות.

בשנים שחלפו מאז, התחיל הנושא של הטרדות מיניות בבתי ספר בישראל לבצבץ מבעד למעטה העבה של ההכחשה ולעלות מעל פני השטח. הדבר בא לידי ביטוי במספר מחקרים שתיעדו את התופעה (רולידר, לפידות ולוי, 2000; בנבנישתי וחוב' 2000, 2002; ישראלי, 2003; זוהר וגומפל, 2002). בחוזר מנכ"ל של משרד החינוך שהתייחס לתופעה (תש"ס 2א), ובעלייה במספר תכניות המניעה שהחלו להיות מופעלות בבתי ספר. מעטה ההכחשה החל להיעלם בהדרגה והנושא החל לעלות על סדר היום החינוכי. לאור רקע זה אני שמחה במיוחד על החוברת שלפנינו, משום שאני רואה בה עוד נדבך חשוב בהסרת הלוט מעל התופעה, בהעלאת המודעות לקיומה ובצורך לתת לה מענה חינוכי הולם.

רקע תיאורטי והשלכות חינוכיות

הטרדה מינית הינה פן ספציפי של אלימות, וככזאת היא זורשת התייחסות ייחודית באבחון ובטיפול. מדובר בקשת רחבה של התנהגויות, המשתרעת מהתבטאויות מילוליות, הגורמות לנמנע אי-נוחות ועלבון,

לעיתים קרובות, מורות ומורים בבתי הספר כלל אינם מודעים לתופעות של הטרדה מינית המתרחשות מתחת לאפם. אילו השלכות חינוכיות יש לתפיסות של מורות ומורים את תופעת ההטרדה המינית בבתי הספר? פרופ' ענת זוהר במאמר על שיעור ההטרדה המינית בבתי ספר והתפיסות הרווחות אודותיה במערכת החינוך בישראל.

את תופעת ההטרדה המינית בבית הספר הכרתי לראשונה לפני מספר שנים. במהלך הכנת חומרים לקורס חדש שעמדתי ללמד במסגרת עבודתי בבית הספר לחינוך באוניברסיטה העברית, ערכתי סקר ספרות ונתקלתי בשורה ארוכה של מאמרים העוסקים בהטרדות מיניות בבתי ספר בארצות אחרות, בעיקר בארצות הברית ובאנגליה. קראתי את המאמרים הללו בתדהמה ובזעזוע, ומיד ניגשתי לחפש את החומרים המקבילים המתארים את הנתונים אודות מערכת החינוך בישראל. לתדהמתי הרבה מצאתי רק מעט מאוד נתונים. בדיעבד הבנתי, שבאותה תקופה הנושא היה עדיין בחזקת "טאבו" במערכת החינוך שלנו: לא יודעים עליו, לא מדברים עליו,

ועד לתקיפה פיזית אלימה. בשנים האחרונות עוסקים חוקרים רבים ברחבי העולם בחקר הטרדה מינית במסגרות שונות ובהגדרתה (Mentell, AAUW, 1992; Stein, 1999; 1993; Brandenburg, 1997; Strauss, Lewis et al., 1992; Lengel, 1997; 1997). ברנדנבורג טוענת שלכל ההגדרות הרבות של תופעת הטרדה המינית משותפת התפיסה הבסיסית של תשומת לב מינית בלתי רצויה העשויה לפגוע בכל אדם סביר, ויש לה השפעה שלילית על סביבת העבודה או הלימודים (Brandenburg, 1997).

שורה של סקרים שנערכו בארה"ב בנושא הטרדה מינית בקרב תלמידים בין כתלי בית-הספר, גילו כי הטרדה מינית הינה תופעה נרחבת ביותר במסגרת בתי הספר העל יסודיים: כ-80% מהנשאלים השיבו שחוו הטרדה מינית כלשהי במהלך שנותיהם בבית הספר. הצורה השכיחה ביותר של הטרדה באה לידי ביטוי בהערות מיניות, מחוות, או נעיצות מבטים. נגיעות, צביטות או אחיזות, מהוות את הביטוי השני בשכיחותו. התנהגויות הטרדה מתרחשות ברוב המקרים במקומות פומביים: שני שלישי מהמקרים שדווחו בסקרים התרחשו לעיני כל. המקום השכיח ביותר הוא המסדרון, והכיתה נמצאת במקום השני בשכיחותו (Stein, Marshal & Troop, 1993; AAUW, 1993, 2001, Stein, 1995). במחקרים אחרים שנערכו ברחבי העולם נמצא כי ממדי התופעה נעים בין 16% ל-90%.

הגורמים לטווח כה רחב של ממצאים במחקרים השונים נעוצים, ככל הנראה, בהבדלים מתודולוגיים בין המחקרים השונים (ישראלי, 2003). לדוגמא, חלק מהמחקרים מבקשים מתלמידים לדווח אודות התקלות בהטרדה מינית במהלך כל שנות הלימודים בבית הספר, בעוד אחרים מבקשים לדווח על אירועים שהתרחשו במהלך שנת לימודים אחת, או אף במהלך חלק משנה אחת. מחקרים שנערכו בישראל וביקשו בדרך כלל לדווח על אירועים שהתרחשו במהלך שנת הלימודים בה התקיים המחקר הראו כי 10%-35% מהתלמידים חוו הטרדה מינית (רוליידר, לפידות ולוי, 2000; בנבנישתי וחוב' 2000, 2002; ישראלי, 2003; זוהר וגומפל, 2002). ניתן להסביר את הפער בהבדלים בין האוכלוסיות

שהשתתפו במחקרים השונים וכן בהבדלים בין ניסוח השאלות במחקרים השונים. סביר להניח כי גם בארץ.

למרות שכמובן איני כופרת בצורך ובחשיבות של איסוף נתונים מדויקים על היקף התופעה, אני טוענת שאסור לתת לוויכוח על השיעורים המדויקים שלה להסיח את תשומת לבנו מן העיקר. גם על פי הנתונים המדווחים על השיעורים הנמוכים ביותר של הטרדה, נמצא שהטרדות מיניות בבתי הספר הן תופעה נפוצה ביותר. אם ניקח בחשבון שבמערכת החינוך שלנו יש כיום 1.7 מיליון תלמידים, הרי שאפילו אם "רק" 10% מהם חוו הטרדות מיניות בבית הספר, יוצא שכ-170,000 ילדים חוו הטרדות כאלה. כמובן שהמספרים גדולים הרבה יותר אם לוקחים בחשבון שיעורים גבוהים יותר של הטרדות כפי שמדווחים חלק מן המחקרים, או אם מחשבים את הנתונים מעבר לכל השנים שילדים שוהים במערכת החינוך. היות ומדובר בתופעה הפוגעת בכל כך הרבה ילדים, חייבים להתייחס אליה בכובד ראש.

עד שנות ה-70 של המאה ה-20 מקובל היה לחשוב כי הטרדה מינית היא "עניין של מבוגרים". התנהגויות מיניות מטרידות בקרב ילדים ובני נוער נתפסו כ"תגובות הסתגלות של גיל ההתבגרות" (חוזר מנכ"ל, 1999). היום מכירים בעובדה כי לא רק מבוגרים אלא גם ילדים ובני נוער מטרידים ופוגעים מינית בילדים אחרים (Burton, et al., 1997 אצל צימרמן, 2001). שטראוס במחקרה מצביעה על מגמה של ירידה בגילם של המטרידים בשנים האחרונות, זאת במקביל להקצנה בפשיעת ילדים ועלייה באלימות מינית ובהטרדה בכלל (Strauss, 1994). תופעת הטרדה המינית בקרב ילדים בעייתית במיוחד בתוך מוסדות החינוך, בהם שוהים הילדים מדי יום, במשך שעות רבות בתנאי צפיפות והיעדר פרטיות.

מבחינה חינוכית, עיקר הקושי מתמקד באותן התנהגויות הנמצאות "בתחום האפור". כאשר מדובר באונס או בתקיפה חמורה ובוטה שאין ספק שהיא פוגעת ואלימה, לרוב יש תמימות דעים ביחס להגדרתה ואין עוררין על כך שהיא זורשת גינוי ופעולות תקיפות. אולם כאשר ההתנהגות עלולה להתפרש, ולו גם על-ידי חלק מהציבור כשגויה, כניסיון מוגשם ליצירת קשר עם בנות/בני

במחקר השתתפו 328 מורים המלמדים בחטיבות ביניים ובחטיבות עליונות. כלי המחקר היה שאלון אנונימי בן 29 פריטים, מהם 12 שאלות סגורות, 14 שאלות פתוחות ו-3 שאלות מעורבות. השאלונים הועברו למורים במהלך השתלמויות מקצועיות אשר התקיימו בכל רחבי הארץ.

השאלה הראשונה בשאלון הייתה שאלה פתוחה בה נשאלו המורים אילו סוגי אלימות קיימים בבית הספר. שאלה זו ניתנה בכוונה בהתחלת השאלון, בטרם הובהר למורים במפורש שהשאלון מתמקד בתופעה של אלימות מינית דווקא. בתשובה לשאלה ציינו רק 2.9% מהמורים הטרדה מינית והתנהגות סקסיסטית כסוג מובחן של אלימות הקיים בבית ספרם. העדר ציון מפורש של הטרדה מינית כסוג אלימות מובחן הקיים בבית הספר מעיד על רמה נמוכה של מודעות המורים לסוג זה של אלימות, ולמאפיינים המייחדים אותו מסוגי אלימות אחרים. ממצא זה מצביע על כך שהרוב המוחלט של המורים אינם מודעים להטרדה המינית כסוג מובחן של אלימות הקיים בבית הספר.

בהמשך השאלון נשאלו המורים שאלות מפורשות אודות הטרדות מיניות בבית הספר. בעקבות שאלה בה ביקשנו מהמורים להגדיר מהי, בעיניהם, הטרדה מינית ואילו התנהגויות הם כוללים בה נמצא כי למורים תפיסה חלקית וצרה של המושג. על מנת לברר כיצד תופסים המורים את היקף התופעה ואת מידת חומרתה, שאלנו את המורים עד כמה, לדעתם, נפוצה הטרדה מינית בקרב תלמידים בבית ספרם, ועד כמה היא נפוצה במערכת החינוך. הממצאים מראים כי קיים פער בין תפיסת המורים את שכיחות ההטרדה המינית בבית ספרם, לעומת תפיסתם את שכיחות התופעה במערכת החינוך בכללה. למרות שהמורים תופסים את ההטרדה המינית כתופעה נפוצה, ואף נפוצה מאוד במערכת החינוך בכללה, הרי שרובם סבורים שבבית ספרם התופעה נדירה, או שאינה קיימת כלל.

את הפער הזה ניתן להסביר בנטייה להכחיש את קיומם של אירועים חמורים המתרחשים בסביבה הקרובה (דהיינו - בבית ספרם של אותם מורים אשר השיבו

המין השני, וכאשר הפגיעה הפיזית הנראית לעין "אינה קשה" (למשל צביטה, ליטוף, נגיעה), קיימת בציבור בכלל ובתוך מערכת החינוך בפרט נטייה להקל ראש ולא לראות במקרים כגון אלה הטרדה מינית. יש הרואים התנהגויות כאלה כנורמאליות ונורמטיביות, למרות שהמחקר מעיד כי גם להתנהגויות מעין אלה השפעות שליליות רבות, שחלקן עלולות להיות קשות. גם בקרב בני הנוער עצמם שוררת אי-ודאות לגבי ההתנהגויות המוגדרות כהטרדה מינית. נמצא כי גם התנהגויות שתלמידים דיווחו כי הן גורמות להם חוסר נוחות ומצוקה, לא זוהו על ידם כאירועים של הטרדה מינית (Zohar and Shoham, in press). לכן, אין ספק שאחת הפעולות החינוכיות הנדרשות היא הבהרת הנורמות והגדרתן. חשוב שילדים ומוריהם ידעו בבירור היכן עובר הקו האדום בין התנהגויות נורמטיביות ומותרות, להתנהגויות שאינן כאלה ולכן יש לאסור אותן באופן חד משמעי.

מחקרים חדישים והשלכותיהם החינוכיות

א. מחקר אודות ידע ואמונות של מורים בנושא של הטרדה מינית בבית הספר
 אחד הגורמים החשובים ביותר בקביעת ההתנהגות של מורים בבית הספר הוא המטען הקוגניטיבי, הערכי והרגשי שהם מביאים איתם לעבודתם. לפיכך מתפתח היום תחום מחקרי ענף העוסק בבירור החשיבה והאמונות של מורים בתחומים שונים (Zohar, 2004). במסגרת תחום מחקר זה, ערכתי לאחרונה ביחד עם דליה טאובר מחקר לבדיקת מודעותם של מורים בישראל לתופעת ההטרדה המינית בתוך בתי הספר, עמדותיהם ביחס לנושא, היקף הידע שיש להם בנוגע לחובות המוטלות עליהם, ובנוגע לכלים העומדים לרשותם על מנת לטפל בנושא. חשוב לציין כי אין הכוונה לטעון שמורים צריכים לתת טיפול מקצועי בקורבנות של אלימות מינית באופן מקצועי, משום שטיפול כזה צריך להיות שמור לאנשים המוכשרים לכך במיוחד (כגון פסיכולוגים, יועצים עובדים סוציאליים ואנשי משטרה). יחד עם זאת, מוטלת על המורים חובה להקנות את הערכים וההתנהגויות הדרושים לחינוך למניעת התופעה וכן החובה להיות מסוגלים לאתר תלמידים שנפגעו ולהפנות אותם לטיפול אצל הגורמים המוסמכים.

בפרטיו עולה כי 3% בלבד מתוך כלל המורים בקיאים בפרטיו של חוזר זה ועוד 4% בקיאים בהם באופן חלקי. עולה מכאן שהמורים אינם מודעים לאחריות המוטלת עליהם מתוקף חוזר המנכ"ל בטיפול בהטרדה מינית בין תלמידיהם. הם אינם יודעים כי עומדים לרשותם כלים חינוכיים העשויים לסייע להם בהתמודדות עם אירועים כאלה, וכי החוק מחייב כל אחת ואחד מהם לטפל באירוע של הטרדה מינית המגיע לידיעתו.

כאשר מורים משוחחים אם תלמידיהם אודות הטרדות מיניות, כוללים נושאי הדיון היבטים שונים של הטרדה מינית כמו השלכות ההטרדה, מי יזום, מי אשם, איך להגיב, אפיון התוקף והקורבן וממי אפשר לקבל עזרה. לעומת זאת, בולטת בדיווחים היעדרותם של נושאים חשובים רבים, כגון: "איך לשמור ולהגדיר את גבולות האני המיני שלי" או "הבנת הפסיכולוגיה של הקורבן ושל התוקף/המטרד".

מנושאי השיחות שתוארו על-ידי המורים בולטים בהעדרם גם הוקעת הטרדה מינית כתופעה חברתית ודיון אודות יחס החברה להטרדה מינית, אודות תפיסות חברתיות המאפשרות התנהגויות כאלה ואודות גורמים המעצבים ומחזקים תפיסות אלה בחברה (כמו עולם הפרסום ואמצעי התקשורת). בשתי שאלות פתוחות שאלנו את המורים אם הם סבורים שיש בידיהם כלים לאתר תלמידים שהם קורבנות להטרדה מינית (במידה שלא הגיע אליהם מידע ישיר וברור אודות מצבם) והאם הם סבורים שיש בידיהם כלים לטפל בהטרדה מינית משזוהתה ולהקנות לתלמידיהם ערכים בנושא. למעלה ממחצית מהמורים השיבו שאין בידיהם כלים לטיפול בהטרדה מינית ולהקניית ערכים בנושא. ממצאים אלה עולים בקנה אחד עם ממצאים קודמים לפיהם כשני שלישים ממורי חטיבות הביניים והחטיבות העליונות אינם מקבלים כל הכשרה להתמודדות עם אלימות במהלך הכשרתם המקצועית, כי צוותים מקצועיים בבתי הספר חשים חוסר במידע בסיסי בנושא הטרדה ואלימות מינית, וכי בקרב מורים קיימת בורות עמוקה באותו נושא (אתגר 2001; בבנישתי 2002; דניאל, 2003). לעומת זאת, 82% מהמורים הביעו עניין בקבלת מידע והזדרכה בנושא.

על השאלון), אם בשל הצל שאירועים מסוג זה מטיילים על מקום עבודתם ועל תפקודם כאנשי מקצוע בתוך המערכת, ואם בשל חשש והעדר כלים להתמודד עם הנושא, מצוקה אותה הביאו המורים לידי ביטוי באופן מפורש. ניתן לקשר פער זה גם לטאבו החברתי המוטל על הנושא (אתגר, 2001, לינהרד-טלמור, Lewis; 2003; et al., 1992), הגורם לאנשים "לא לראות" את האירועים הרלבנטיים דווקא כשהם נמצאים בסביבתם הקרובה.

שאלנו גם ישירות האם המורים נתקלו באירועים של הטרדה מינית בקרב תלמידיהם. מהתשובות עולה כי בסך הכול 37.8% דווחו על היתקלותם באירועים כאלה. כאשר מצליבים ממצא זה עם הממצאים שתוארו קודם בנוגע לשכיחות הילדים המדווחים כי נפגעו מהטרדות מיניות בבית הספר, עולה פער בלתי נסבל. בעקבות מחקרי התלמידים ברור כי בכיתות של כל מורה נמצאים תלמידים רבים שסובלים מהטרדות מיניות, אולם שני שלישי מהמורים כלל אינם "רואים" זאת.

הממצאים מראים עוד שהמורים נוטים לתאר פגיעה פיזית יותר משהם נוטים לתאר פגיעה מילולית כדוגמה להטרדה מינית. כמו כן, עולה מהנתונים כי בתפיסת רוב המורים קיימת הטיה מגדרית לפיה היקף ההטרדה של בנות רחב הרבה יותר מהיקף ההטרדה של בנים (למרות שממצאים ממחקרי תלמידים מעידים על נתונים הפוכים!). ממצא זה תואם את טענתם של לי וחוב' בדבר טעות חשיבה רווחת, לפיה רק בנות מוטרדות מינית (Lee et al., 1996). הוא מאמת את טענתנו של יקיר כי הטרדה מינית של גברים היא בגדר טאבו קיצוני יותר מהטרדה מינית של נשים, וכי קיימת בציבור סברה שהיקף ההטרדות של גברים נמוך בהרבה מכפי שהוא במציאות (יקיר, 2003).

החלק האחרון של השאלון בדק באיזו מידה מורים מודעים לחובות החינוכיות המוטלות עליהם בנושא וכיצד הם תופסים את אחריותם לטיפול בהטרדה מינית ולהקניית ערכים בתחום זה. מהתשובות עולה כי רק 36.4% מהמורים מדווחים כי המדיניות הבית-ספרית כוללת התייחסות ספציפית להטרדה מינית. מתשובות לשאלה אם שמעו המורים אודות חוזר המנכ"ל העוסק בהטרדה מינית בקרב תלמידים בבתי הספר ואם הם בקיאים

מחקרים חדישים והשלכותיהם החינוכיות

ב. היבטים מגדריים בתפיסה של הטרדות מיניות בבתי הספר

מחקר שני שערכתי ביחד עם נועה שהם, בחן האם קיים הבדל בין בנים לבנות באופן בו הם שופטים הטרדה מינית. המחקר נערך על 635 תלמידי כיתות ז', 328 בנות ו-307 בנים מ-8 חטיבות ביניים בצפון הארץ, שנדגמו באופן אקראי. לתלמידים הוצג שאלון, בו נתבקשו לחוות דעתם על סדרת אירועים שתיארו אינטראקציות שונות בין תלמידים בביה"ס. האירועים התבססו על ביטויי הטרדה מינית שנמצאו בספרות המחקרית כבעלי שכיחות גבוהה. התלמידים נשאלו כיצד לדעתם מרגישה/ה התלמיד/ה שכלפיו מופנית ההתנהגות; האם לדעתם ההתנהגות המתוארת מהווה הטרדה והאם לדעתם ראוי להעניש את התלמיד/ה המטרדים על ההתנהגות המתוארת. השאלון הוצג לתלמידים בשתי גרסאות, כאשר בגרסה אחת המוטרדים היו בני מינם ובגרסה השנייה המוטרדים היו בני המין השני.

המחקר מצא כי בנים ובנות תמימי דעים שבנות סובלות מהטרדה מינית חמורה יותר. בנים ובנות גם מודעים לכך שבני המין השני מרגישים אחרת מהם ביחס להטרדה מינית. אולם, נמצא כי במקרים רבים בנים אינם צופים נכון את תחושת הבנות ביחס להתנהגויות מטרדות שנתפסו כקלות יחסית ומפחיתים מחומרת השפעתן האפשרית על בנות. לעומת 73% מהבנות שסברו כי היו חשות אי נוחות בהקשר למבטים והערות מיניות, רק 56% מהבנים סברו שבנות היו חשות כך. שיעור ניכר מהבנים לא רק שלא תפס את התנהגותו כמטרדה מינית, הוא אף תפס אותה כמחמיאה: 34% מהבנים סבר שמבטים והערות מחמיאים לבנות, אך רק 9% מהבנות ראה בכך מחמאה.

הממצאים הראו כי בנות שופטות הטרדה מינית כלפי בנות מין באופן חמור יותר מאשר בנים. הפער ניכר בעיקר ביחס לשיפוט אירועים שדרגו כקלים יחסית, בעוד שהפער בשיפוט של אירועים החמורים יותר היה קטן יותר. כן נמצאו הבדלים מובהקים ביחס לתפיסת הרגשות שההטרדה עלולה לעורר, ויותר בנות ציינו שהיו חשות כעס, מבוכה, עלבון או בהלה.

המחקר הראה כי בנים ובנות מדרגים אירועים שונים של הטרדה מינית באותו סדר, כך שהפשטה בכוח, למשל, נתפסה על ידי שני המינים כחמורה יותר מכתובת גרפיטי עם אופי מיני. כן נמצא כי, כפי שהוזכר לעיל, חלק ניכר מהתלמידים לא זיהה תשומת לב מינית לא רצויה כהטרדה מינית, גם במקרים בו היא גרמה לתחושת אי נוחות או סבל.

למחקרים אלה מספר השלכות חינוכיות חשובות. מחקר המורים מראה כי מערכת החינוך זקוקה להשקעה נמרצת בפיתוח מקצועי של מורים ושל סטודנטים להוראה בתחום של הטרדות מיניות בבית הספר. במסגרת זו יש להעלות את הנושא למודעות, להקנות מידע על היקף התופעה והנזקים שהיא גורמת, להגדיר עם המורים איפה עובר הגבול בין התנהגויות נורמטיביות לבלתי נורמטיביות, להסביר את ההיבטים הפסיכולוגיים, החברתיים והמגדריים הכרוכים בתופעה, ולהקנות כלים מעשיים הן לאיתור תלמידים נפגעים והן לעבודה חינוכית-מניעתית.

מחקר התלמידים העיד על כך שמספר ניכר של תלמידים אינו מזהה תשומת לב מינית שאינה רצויה כהטרדה מינית. ממצא זה מדגיש את הצורך להקנות לתלמידים מודעות אודות היבטים שונים של תופעת הטרדה המינית, ללמד גם אותם להבחין בין התנהגות מינית נורמטיבית ומותרת לבין התנהגות בלתי נורמטיבית ואסורה וכן להביא לידיעתם את החוק למניעת הטרדה מינית ואת תקנות משרד החינוך בנושא. נוסף לכך, יש להעלות את מודעות התלמידים להשפעות השליליות שעלולות להיות גם להתנהגויות מתונות לכאורה, הנושאות אופי מיני, ולהבהיר כי כל התנהגות הגורמת לאי נוחות אינה התנהגות הולמת ואין להשלים עם התרחשותה. על אף שישנם ממצאים מעודדים המעידים על כך שלחלק מהמתבגרים יכולת לראות את תופעת הטרדה המינית מנקודת הראות של המין השני, נמצא כי חלק ניכר מהבנים אינו מעריך כראוי את מידת אי הנוחות שעשויה להיגרם לבנות כתוצאה ממקרים אותם שפטו התלמידים כקלים. ממצאים אלו מעידים על הצורך להבהיר לבנים את תחושות הבנות ולשפר את התקשורת בין המינים על מנת למנוע אי הבנות.

א ר ג ז נ ל י מ ח ל ו ד

מיקי (שם בדוי)

הכתבת היא מורה בתיכון במרכז הארץ

איור: נועם פרידמן

האם מורות ומורים מקבלים הכשרה המתאימה לסייע לציבור התלמידים? מיקי, מורה בתיכון, מספרת על התמודדות קשה ללא כלים מתאימים.

ש' נכנסה לכיתה באותו הבוקר נסערת ביותר. פרט לעובדה שאיחרה, נראתה כמי שלא ישנה בכלל מספר לילות, התנהלה באיטיות, התיישבה בכסא הראשון שראתה פנוי והורידה ראשה לשולחן. לא לפני שהודיעה לי, כמעט מנומנמת, שהיא עייפה ואין לה כוח היום אז שלא "אשגע" אותה.

כבר תקופה שהייתי מודאגת ממה שקורה בחייה של ש', ממצבה ומיכולתה להכיל את שעובר עליה. פעמים רבות הגיעה לביה"ס עייפה, מאחרת לעיתים בשעות, לבושה ברישול, התקשתה להתרכז ובכלל לא נראתה פנויה ללמידה. היה לי ברור מסיפוריה, מהדוחות הלימודיים ומקריאת תיקה האישי, שסיפור חייה מורכב וכואב. סיפור שלא דומה לאחרים, סיפור עם גוון משפחתי עצוב ורמיזה לתקיפה מינית.

כמורה, יש לי ארגז כלים גדול למדי להוראה, לחינוך, לעזרה ראשונה, להקשבה, אך מעט מאוד כלים לטיפול. אני מכירה את החוק, פעמים כה רבות שמעתי על חובת הדיווח שחלה עליי ועל עמיתי, אבל מה עושים כדי לעזור?! בחוק לא כתוב איך עוזרים, ממש עוזרים, איך מובילים נערה כזו לא

רק להגשת תלונה אלא לטיפול בעצמה, בדימוי העצמי והגופני שלה, בביטחון, בתפיסות שלה את עצמה, את העולם הגברי ואת החברה בכלל. למרות כל הכלים שיש לי אני לא יודעת איך עוזרים לנערה שבעצמה לא מוכנה להודות שהיא בכלל זקוקה לעזרה. כמחנכת יש לי הכוחות לחנך, ללמד, להקנות ידע חדש, אבל אני לא בטוחה שיש לי הכוחות ו/או הכלים כמורה וכאדם לעזור לנערות שעוסקות בזנות ולא רואות בכך שום פסול, שלא יודעות בכלל שגופן הוא שלהן, שלא מעלות בדעתן לומר לא פעמים כה רבות עמדתי חסרת אונים מול הבנות בכיתתי, שפנו אלי במקרה או שלא במקרה, לספר לי, לשתף אותי, להתייעץ איתי. הן סיפרו ושאלו לדעתי, ואני לא תמיד ידעתי אם התשובה שאני נותנת היא מועילה או מזיקה. שעות ישבתי ובעיקר ריחמתי, רציתי לאסוף אותן אליי, ובלי מילים לחבק. למרבה הצער, אני מודעת היטב שחיבוק הוא לא הפתרון, אני לא בטוחה שיש פתרון, אבל חיפשנו מישהו להתייעץ איתו, מישהו שיספק לנו, הצוות, תשובות. זכורות לי שעות רבות של שיחות והתייעצויות בצוות בהתייחס לש', ולא רק לה. הסתבר שבכל כיתה יש כמה בנות שעברו או עוברות ניצול מיני במשפחה או ע"י חבר, שהוטרוזו מינית ע"י מכר או שכן, שהותקפו מינית, ששודלו, שנאנסו. בנות שלא באמת מעריכות את גופן שלא לדבר על עצמן ואישיותן, בנות שמשדרות סקס, בנות שמאמינות שהן אשמות

לא, ש' לא הפכה לתלמידה המצטיינת של ביה"ס בסוף השנה, היא גם לא קיבלה תעודה של מאיות, אבל היום היא בוגרת יותר, בטוחה יותר בעצמה, ביכולות ובכוחות שלה. היום היא מתחילה לעבד ולהכיל את מה שעברה. עוד ארוכה הדרך, אבל לפחות אנחנו על השביל ולא זרוקים בצידו חסרי אונים להבין ולסייע. עדיין, אני מחפשת ארגז כלים רלוונטי, כזה שכל אלמנט בו יתפקד היטב, שלא יהיה חלוד ושיאפשר לי לחלץ את מה שזקוק לחילוץ ולחזק את מה שרופף. ארגז שיאפשר לי, כמורה, לתת את הסיוע הראשוני. לעת עתה הוא לא ברשותי.

אך מדברות כאילו הן גיבורות, בנות שמוציאות החוצה התנהגויות מיניות בוטות ומדאיגות.

בתיאום ובהתייעצות הגיעה לביה"ס רכזת חינוך ממרכז סיוע במרכז הארץ. יחד עם העו"ס של ביה"ס נבנתה קבוצת בנות. הקבוצה מנתה כעשר בנות ממספר כיתות שזוהו כנערות בסיכון בשל עברן המיני הסבוך והכואב. לקבוצה קראו "קפה בנות", הן נפגשו בכל יום ב' בשיעור השני, בחדר של העו"ס, איתה ועם המנחה ממרכז הסיוע, ושוחחו ארוכות במשך עשרה מפגשים. את תוכן המפגשים איני יודעת, אך אני יכולה לספר שלאחר מפגש או שניים, בנות נוספות רצו להצטרף, והבנות שהיו בקבוצה לא הסכימו להפסיד אף מפגש. הן היו מחכות למנחה עוד בהפסקה, ליד השער של ביה"ס. פתאום השיח על מין ומיניות הפך פתוח ומותר, אך ממקום בטוח ומגן, ממקום ששמר על הבנות, על כבודן ורצונן, על רגשותיהן ועמדותיהן - מקום שלא הכירו קודם לכן.

אין לי ספק שהפרויקט של קבוצת הבנות תרם הן לבנות עצמן והן לצוות ביה"ס. הקבוצה, השיח שהתקיים בה והאווירה שנוצרה בה, הביאה את הבנות לחשיבה עמוקה ומשמעותית יותר באשר לרגשותיהן, להתנהגותן, למסרים ששידרו להן ולמסרים שהן משדרות. משיחות כה רבות עם הבנות מכיתתי שהשתתפו בקבוצה זיהיתי שהן למדו להקשיב האחת לענייני השנייה, למדו לבקש עזרה ולא פחות חשוב מכך לקבל עזרה, בנות אחדות אף שינו יחסן לעצמן, למה שחוו בעבר ואפילו שינו גישתן לעתיד שעוד צפוי להן.

הנשרת מנחות ומנחים במרכזי סיוע - חשיבה, רגש, ביקורתיות

שרון לינהרד טלמוד

הכותבת היא רכזת חינוך והסברה במרכז הסיוע לנפגעות ולנפגעי תקיפה מינית - השרון

איור: כנרת לוריא

הנוגע למיניות, בעל/ת יכולת רטורית טובה והבחנה בין עיקר לטפל. כמו כן המנחים כולם בעלי ניסיון בהנחיית בני נוער. העבודה הסדנתית עם תכנים של התנהגויות מיניות, אלימות, תפישה מגדרית, ערכים, מוסר וכו', מפגישה את המנחות/ים באופן שוטף עם העולם הפנימי שלה/ו, תפישת עולמה/ו וחוויותיה/ו. תהליך ההכשרה מלמד כיצד לשמור על הפרדה בין האישי לתהליך הקבוצתי, כדי למזער את ההטיה האישית.

במהלך ההכשרה נעשה שימוש ב-modeling, כלומר, יצירת תהליך מקביל לעבודה שתיעשה בעתיד עם הנוער, בשילוב עם העברת תכנים חשובים. ההכשרה נעשית במספר שלבים:

שלב א': בחינת התכנים ומטרות הפעילות ברמה האישית של המנחה, בדיקה מחודשת של סולם הערכים האישי. המנחות/ים לומדות/ים לזהות את המניעים ואת ההטיות שלהם בפעילות וכיצד להימנע מהם ולנטרל אותם. אנו מתרגלים פעילות קבוצתית הנוגעת בתכנים אישיים אותם איננו מעלים לרמת השיח הקבוצתי ולומדים להפריד בין הדברים.

המנחים מקבלים כלים להנחיית קבוצות תוכן (בשונה מקבוצות תמיכה) המאפשרת למשתתפים תהליך של בירור עמדות, למידה ושינוי. כל זה נעשה תוך שמירה על שלומם של המשתתפים, שלא יוצפו רגשית בגלל סיפורים ו/או חוויות עבר. למנחה אחריות לניווט הקבוצה

מרכזי הסיוע פועלים בקרב בני נוער בשאיפה לצמצם את ממדי האלימות המינית הסובבת אותם. פעילות זו דורשת מגוון תכונות הכרחיות מהמנחות ומהמנחים של הסדנאות. רכזת חינוך והסברה ממרכז הסיוע השרון מספרת על היבטים שונים בהכשרת מנחים בחינוך.

בבואנו לקיים תכנית התערבות מול ילדים ובני נוער על מנת לצמצם את הפגיעה המינית, עלינו לבחור בכלים ובערוצים בעלי התועלת הגבוהה ביותר, שכן תכניות ההתערבות שלנו הן קצרות מועד, בין 3 ל-6 מפגשים, ולעיתים קרובות החשיפה לתכנית הינה חד פעמית עבור המשתתפים.

מטרת העל של הפעילות היא צמצום האלימות המינית בקרב בני נוער. לשם השגת מטרה זו, התוכנית מקנה למשתתפים/ות כלים לחשיבה ולבחינה ביקורתית של הקשרים השונים והמצבים השונים בהם מעורבים, כדי שיוכלו לזהות, להציב ולכבד גבולות אישיים במערכות יחסים, לזהות מסרים מיניים ופרשנויות שונות, לפתח כלים להתמודדות מול ציפיות חברתיות בצד המחירים והרווחים לכל בחירה והתנהגות ולזהות מצבי סיכון.

לעבודה עם בני נוער בנושאים ותכנים מעין אלה, יש לבחור צוות מנחות/ים בעלי תפישת עולם שוויונית, המאמין/ה בזכויות אדם באשר הוא, מדבר/ת בפתיחות ובגובה העיניים בכל

בצורה מקצועית ובטוחה כדי למזער תגובות רגשיות קשות העשויות לצופף תוך פעילות הקבוצה.

יש לציין כי במסגרת הפעילות בבתי הספר צוות המנחים/ות עובד עם צוותי ההוראה, לפני הפעילות עם בני הנוער ובסופה. צוות ההוראה מקבל כלים להתמודדות עם תכנים שעשויים לעלות בכיתה בעקבות הסדנאות, כמו עם מצבים של הצפה רגשית. בשל כך, בתהליך ההכשרה על המנחה לקבל כלים להתמודדות הן עם בני הנוער, הן עם צוות ההוראה. גם כאן נעשה שימוש ב-modeling. כמו כן בשלב זה מתקיים מפגש עם תכני פמיניזם וההשלכות של תכנים אלו על חיברות וחברה.

התנגדויות. מכיוון שהנחיית קבוצה נעשית בתנאים משתנים (בגלל התנאים הפיזיים, אופי הקבוצה וגורמים נוספים), עלינו להקנות למנחה כלים המאפשרים עמידה במטרות הסדנה והיצמדות ל"חוט השני" של הפעילות, למרות השינויים הדינמיים בחדר ו/או בקבוצה, המשפיעים על הפעילות במפגש. כמו כן, הנושא טומן בחובו שאלות, ספקות והתחבטויות לא מעטות והמשתתפים מגלים במקרים רבים התנגדויות כלפי הנושא ו/או המנחה. לתפיסתנו, אלו הם קשיים של המשתתפים כתוצאה מהמפגש עם הנושא ולכן ההכשרה כוללת מתן כלים לשיקוף ולקבלה של קשיים אלה על מנת לאפשר למשתתפים בירור ושינוי עמדות.

שלב ז': הכרת מבנה הסדנאות, מערכי העבודה והתמודדות עם שינויים דינמיים במהלך הסדנאות. מטרתנו כאן היא לאפשר למנחה חופש פעולה במהלך הסדנה. חופש פעולה זה מותנה בהכרות המנחה עם מערכי הסדנאות ואבני הדרך של הסדנאות על בוריין. לפיכך, אנו לומדים ומתרגלים הדמיה של המערכים וכן יכולת הגמשת המערכים בהתאם לצרכי הקבוצה, תוך שמירה על מטרות הפעילות.

שלב ח': צפייה בסדנאות לבני נוער. בתום תהליך ההכשרה העיוני, צופים המנחים בסדנאות ומקיימים עיבוד של החומר הנצפה.

שלב ט': תחילת עבודת ההנחיה, בליווי של רכזת חינוך והסברה. הליווי בא לידי ביטוי בצפייה בסדנאות, בנייתוחן ובהדרכה שוטפת אישית וקבוצתית.

השלב האחרון הוא, בעצם, המפגש המסכם. תהליך ההכשרה אורך 10 מפגשים ולאחריו, כאמור, חניכה הכוללת צפייה בסדנאות, עיבוד ותחילת תהליך סופרוויז'ן אישי ושילוב בצוות ההנחיה עם סופרוויז'ן קבוצתי.

תהליך המתואר משלב לימוד עולם התוכן של מיניות, תקיפה ופגיעה לצד כלים להתנהלות והובלת תהליך קבוצתי על פי מדדים קבועים המחייבים כל פעילות. בתהליך מקבלים המנחים כלים להתמודדות מקצועית ואישית שתאפשר את החופש והתנועה הנדרשת בפעילות.

שלב ב': מפגש עם היבטים בריאים של מיניות (ע"י מרצה בתחום מיניות האדם). המטרה היא להגביר את רמת הנוחות של המנחות/ים בנושאים מיניים, כדי שיוכלו לאפשר שיח פתוח ובטוח עם המשתתפות/ים, מתוך תפיסה שמידע מהימן על מיניות הינו מרכיב משמעותי בצמצום האלימות המינית בקרב בנות ובני נוער.

שלב ג': מתקיים תהליך של זיהוי התנהגויות מיניות נורמליות ונורמטיביות מול התנהגויות מיניות פוגעות, כמו גם בחינה והתמודדות עם שאלות ערכיות ומוסריות בתחום האינטראקציות המיניות, השנויות במחלוקת בחברה: ההבחנות בין חיזור להטרדה מינית ובין יחסי מין לתקיפה מינית.

שלב ד': ההיבט המשפטי בהתמודדות עם תופעת האלימות המינית. המשתתפים נחשפים לחוק עבירות מין (חוק העונשין), החוק נגד הטרדה מינית וחוק חובת דיווח. הכרת החוקים חיונית הן מבחינת נושאי הדיון, הן מבחינת פניות של תלמידים וצוותי ההוראה למנחי/ות הסדנאות, תוך כדי המפגשים ולאחריהם.

שלב ה': הכרת מאפייני פוסט טראומה של תקיפה מינית (PTSD), כדי ליצור הבנה מעמיקה עם עולם התוכן של פגיעות מיניות.

שלב ו': ניהול סדנה על פי מטרות והתמודדות עם

פ ו ר ו ם " ק י י מ ו ת "

לחשוף את ההיבטים המיוחדים בהם החברה שותפה להסתרה ולהשתקה של הפגיעות המיניות.

בנוסף, הפורום מוביל שינויי חקיקה בתחום מימון הטיפול הנפשי לנפגעות ולהכרה באחריות המדינה לתופעה זו. הקדשת חוברת זו לאלימות מינית ובתי ספר, העלטה בקרב חברות הפורום זיכרונות מורכבים מתקופת הילדות וההתבגרות בצל מתמיד של הפגיעה המינית. כמה מחברות הפורום העלו מקצת הזיכרונות והרהורים שבעקבותיהם על הכתב.

פורום "קיימות" הוא מסגרת לעשייה חברתית-אקטיביסטית של נשים שעברו פגיעה מינית, הפועל במרכז הסיוע לנפגעות אונס ותיקיפה מינית בירושלים.

הפורום הוקם על ידי נשים שעברו פגיעה מינית, במטרה להביא לשינוי חברתי במגוון מישורים ובקרב סוגי אוכלוסייה שונים, בכל הנוגע לפגיעה מינית ולהשלכותיה על חיי הנפגעות.

העשייה בפורום מגוונת. כמה דוגמאות מן השנה החולפת: חברות הפורום העלו מיצג, המורכב מקטעי כתיבה ושירה, במסגרת יום עיון למטפלות/ים. חברות הפורום נפגשו עם מורים/ות משתתפי קורס בנושא פגיעה מינית וכן עם סטודנטים/ות לעבודה סוציאלית. בפגישות אלה ישנו ניסיון לחבר את אנשי המקצוע השונים לסוגיית ההתמודדות המורכבת עם הפגיעה המינית, כמו גם

א ס י פ ת ה ו ר י ם

עידית בן שושן

הכתבת חברה בפורום "קיימות"

איור: נינו בינאשוילי

חיוכים וצחקוקים. היא כמו התחבאה מאחורי הגב של אמא שגם היא נראתה כמו מישהי שניסתה להתחבא ממציאיות חדשה שהייתה צריכה להתמודד איתה ולא יכלה, כמו שלא יכלה להתמודד עם כל שאר המציאויות בהן חיה.

לילדה לא היה גב להתחבא מאחוריו וזה המצב שבלי לדעת נדבק אליה ונהיה חלק מגורלה בבית הספר, ובכלל לא יהיה לה גב או אמא שתגן עליה. אף אחד כאן לא ינסה להבין את אופן התנהגותה השונה, האחרת. אף אחד לא יבחין בעצב בעינה, אף אחד גם לא יטה לבו ותשומת לבו לחשוב למה בקיץ היא מגיעה עם חולצות ארוכות. כמתחבאת מהיום הראשון שלה, היסמינים על גופה יוחבאו אף הם.

אסיפת הורים היא אירוע טראומטי בפני עצמו, כך חשבתי כילדה. אני יושבת בבית, כוססת ציפורניים, מחכה שאמא תחזור עם בשורות האיוב עד כמה אני לא טובה, הפוטנציאל הלא ממומש. בהמשך תספר לאבא וההמשך ידוע מראש. ערב של מכות, התעללות מילולית, קללות נוראיות שמקרבות אותי לקברי, שבסופו אני אבטיח שאפתח דף לבן, דף חדש. אשתפר, אעשה מאמץ ואצליח להגשים משהו שאינו ברור מהו...

אמא חזרה ואמרה שהמורה אורה אמרה לה באסיפת ההורים, שבחיים כמו שצריך רופאים ואחיות, מורים ומהנדסים, צריך גם מנקי רחובות ועוזרות בית ולא הוסיפה עוד, לא היה צורך להוסיף דבר... המסר עבר – אני אהיה עוזרת בית, יותר מזה זה כבר מין דמיון אולי הזיה, עוזרת בית.

היא תשמע את המורה הראשונה, שתלווה אותה במשך שלוש השנים הראשונות שלה, קוראת בשמה באופן מסוים שיהיה שמור לה ולעוד ילד אחד, מנחם קוראים לו, והוא אוכל את העיפרון, נימה מזלזלת יש באופן המסוים בו קוראת המורה בשמה. "בואי ללוח", היא מצווה, "ותכתבי את המילה הייתה". אוי, היא טעתה בכתיבת המילה "תעתה". הכיתה גועה מצחוק המורה ממשיכה, לרגע לא מהסה את קולות הצחוק. גם שתי הבנות הבלונדיניות עם הקוקיות

אורה קראו לה, היא לא הייתה המורה הראשונה. היא כבר הגיעה אחרי רצף של "הצלחות" שהיו לי עם מורות בבית הספר, והראשונה הייתה אכן הראשונה. בכיתה אל"ף מגיעה ילדה לבית הספר. ילדה שנראתה אולי קצת שונה, אחרת, מוזרה, שקטה, כמעט יותר מדי שקטה. כהת עור, עם תלתלים שחורים, שונה בנוף הלבן והבלונדיני ששלט בכיתה. כשנכנסה כבר ישבו כמה ילדות עם שיער ארוך בלונדיני כמובן, קשור בקוקיות אדומות עם

האדומות צוחקות, הן חביבות עליה, אותן בשום אופן לא תהסה. גם האמהות שלהן שמגיעות לבושות לפי צו האופנה עם ענני ריח סביבן חביבות עליה. לא, היא לא תפסיק את געיית הצחוק, היא תצטרף אליו, הילדה עומדת שם מושפלת היא כבר לא שם, רק גופה שם, היא מאומנת בזה, לקחת את עצמה למקום אחר, הגוף לא כל כך חשוב. הוא מיוסר עומד שם. היא כבר לא שומעת דבר, רק כשהמורה מגביהה את קולה קוראת בשמה ונועצת בה מבט מאיים היא חוזרת לרגע אל גופה אל אותה מציאות עגומה. "עכשיו את הולכת הביתה עם פתק להורים שלא ידעת את המילים בהכתבה".

פתק להורים, הילדה חושבת רגע או אולי לא חושבת, יותר עוברת בתוך גופה תחושת האימה ממה שעוד צפוי לגופה באותו ערב... את הולכת עכשיו הביתה ואני רוצה שתלווה אותך הילדה עם הצמה הבלונדינית והקוקייה האדומה, כי מנת ההשפלה שספגה ותספוג אינה יודעת די.

למחרת היא תגיע לבית הספר ביום קיץ חם עם חולצה ארוכת שרוולים, פנים נפולות, תגיש למורה את המכתב החתום. המורה תעיף מבט במכתב החתום ותורה לה לשבת בשורה הראשונה. לרגע לא תביט המורה על העיניים האדומות, על הגוף החתום בסימני האתמול, שכמו המכתב נחתם על ידי הוריה. לזאת לא תשים לב המורה. עכשיו כבר פנתה בחיוך מאיר פנים להקשיב לילד עם החולצה הלבנה שיושב ליד הילדה עם הקוקייה האדומה. לה היא הורתה בקול מעליב ובפנים מנוכרות לשבת בשורה הראשונה ליד הילד שאוכל את קצה העיפרון וזוכה אף הוא לחיבתה היתרה. הילדה התיישבה היכן שהורו לה, נותנת לגופה הקטן לנוח על הכיסא, נפשה כבר לא שם נפשה משוטטת בעולמות אחרים שצבועים בצבעים אחרים שיש בהם תקווה.

מוטב מוקדם - חינוך לשוויון מגדרי כבר בבית הספר היסודי

אורית אנגלברג

הכותבת היא רכזת חינוך והסברה במרכז סיוע לנפגעות תקיפה מינית חיפה והצפון

איור: עידית אנגמר

בקרוב ילדים בביה"ס היסודי, בתהליך של חמישה עד עשרה מפגשים, בנושאים הבאים: שוויון הזדמנויות בין המינים, מניעת אלימות, מניעת אלימות מינית ושבירת קשר השתיקה.

כחלק מן הגישה המערכתית של פרויקט החינוך, אנו מעדיפות לעבוד במקביל גם עם הצוות החינוכי של בית-הספר או של המוסד שבו פועלת התוכנית למניעת אלימות, כדי שיהיה מעורב במה שהילדים עוברים, ויוכל ללוות אותם בתהליך ואף להמשיך בו לאחר שהתוכנית של מרכז הסיוע מסתיימת.

המפגשים לילדים בגיל הזה הם באופי סדנתי, ומתקיימים בקבוצות של כ-15 ילדים (חצי כיתה). תוך כדי צפייה בסרטים, הקשבה לסיפורים, משחקים, הצגות והפעלות תנועה ויצירה שונות, המנחים מעוררים את הילדים לשוחח על ההבדלים בין בנים ובנות ועל המשותף ביניהם, על התפקידים שממלאים גברים ונשים בבית, על סטריאוטיפים מגדריים, על חברויות, על גבולות והסכמה במערכות יחסים,

על הזכות שלהם על גופם ועל החובה לכבד אחרים, על מגע לגיטימי ומגע שאינו לגיטימי, על סודות "טובים"

פעילות בקרב בני נוער למניעת תקיפה מינית, הביאה, בין השאר, למסקנה כי את החינוך לשוויון מגדרי ולמניעת תקיפה מינית יש להתחיל מוקדם יותר. מתנדבות ומתנדבי מרכז הסיוע בחיפה מעבירים סדנאות כבר בבתי הספר היסודיים.

לפני כחמש שנים החל לפעול במרכז הסיוע חיפה פרויקט חינוך להעלאת המודעות ולמניעת תקיפה מינית בקרב בני נוער. ככל שחלפו השנים ובעקבות תגובות מהשטח, הגענו למסקנה כי זו רק "טיפה ביים": הן מבחינת התכנים שבהם עסקנו, והן מבחינת הגילאים שאיתם עבדנו. לצערנו, מתוך הנתונים על תקיפות מיניות נראה כי גם הגיל של התוקפים וגם הגיל של הנפגעים הולך ויורד. יותר מאי פעם, ילדים צעירים חשופים לפגיעות מיניות.

הבנות אלו הובילו אותנו לשתי מסקנות: ראשית, צריך להתחיל קודם, תיכון זה כבר מאוחר מדי. שנית, צריך להתייחס לנושא באופן מערכתי יותר: לדבר על מערכות יחסים "בריאות", על ההבניה המגדרית שלתוכה אנו

גדלים - על הרווחים ועל המחירים שלה, ועל כבוד לזולת. לכן התחלנו לפני מספר שנים להפעיל את הפרויקט גם

וסודות "רעים" שחייבים לגלות, על הדילמה של "מלשין" מול "מציל" ועוד.

המציאות היומיומית שלהם. סיכום של נושא שוויון בין המינים.

מפגש חמישי: זכותי על גופי.

מטרות: להבחין בין זכויות בסיסיות שיש לילדים לבין צ'ופרים שנותן עולם המבוגרים. להבחין בין סוגי מגע שונים - נעים, לא נעים ומבלבל. הכרת המאפיינים של מגע מבלבל (יכול להתחיל נעים ובהמשך להפוך ללא נעים). העלאה למודעות שהגדרות הן סובייקטיביות (מה שנעים לאחד לא נעים לאחר). זיהוי המקום הסובייקטיבי שכל אחד תוך נתינת כבוד לגופו של האחר.

מפגש שישי: חברות.

מטרות: לבחון סוגי קשרים בין בנים לבנות. לבחון את הציפיות למגע בקשרי חברות (בהתאם לגיל האמור, כמובן).

מפגש שביעי: זה הסוד שלי.

מטרות: לבחון סוגי סודות. מהו סוד "טוב" ומהו סוד "רע"? זיהוי הקושי הרגשי בשמירת סוד "רע". בחינת הרווח מול ההפסד בשמירת הסוד מול חשיפת הסוד.

מפגש שמיני: נורות אדומות.

מטרות: זיהוי "נורות אדומות" שיכולות להוביל למצבים של פגיעה, עם אנשים זרים ומוכרים, בני גילם ומבוגרים. תרגול של זיהוי הנורות האדומות. בחינה של מצבים יומיומיים. חיזוק האינטואיציה - "רגשות הבטן", חיזוק הביטחון העצמי.

מפגש תשיעי: הגנה עצמית. איך אני

יכולה לשמור על עצמי.

מטרות: בחינת דרכי ההתמודדות עם פגיעות שונות. העשרתמגוון התגובות האפשריות, המילוליות והבלתי-מילוליות. תרגול התגובות. התמודדות עם הקושי להגיד "לא".

בסדנאות העוסקות בנושא "זכותי על גופי" ומניעת אלימות מינית, נחשפים הילדים לסיטואציות שונות בבית, בחיי המשפחה ובמסגרת בית-הספר, ומקבלים כלים להתמודד איתן. המנחים דנים עם הילדים בתגובות האפשריות השונות למצבים אלו: מתי זה בסדר, מתי להיזהר, כיצד לקחת אחריות, מתי צריך לספר לאדם מבוגר ולבקש עזרה ואיך לעשות זאת.

פעמים רבות הילדים משתפים את המנחים בהתלבטויות שיש להם, בקשיים, במקרים שקרו להם, דברים שלא העזו לשאול עד שניתנו לזה המקום המיוחד והלגיטימיה לספר, ולא לשתוק.

נושאי המפגשים שאנו מציעות לילדי ביה"ס היסודי:

מפגש ראשון: היכרות, בירור ציפיות ו"חווה עבודה".

מטרות: היכרות בין התלמידים למנחי התוכנית. הבנה שיש הבדלים בין בנים לבנות, בעיקר מבחינה פיזית, ועם זאת יש הרבה דמיון ביניהם.

מפגש שני: להיות בן, להיות בת...

מטרות: לזהות את התפקידים הסטריאוטיפיים המצופים מבנים ובנות. לאפשר תנועה וגמישות בתפיסה הסטריאוטיפית.

מפגש שלישי: האם בנים יכולים לעגוד תכשיטים, ובנות לשחק כדורגל?

מטרות: לפתח ראייה ביקורתית כלפי תוצרים תרבותיים (סלנג, טלנובלה, פרסומות ומשחקים), לפתח ראייה ביקורתית כלפי המציאות היומיומית של הילדים.

מפגש רביעי: אז מי רוחץ כלים היום?

מטרות: לבחון בעין ביקורתית את חלוקת התפקידים בבית, מה מצופה מכל אחד מבני המשפחה. לפתח ראייה ביקורתית כלפי

מפגש עשירי: סיכום ופרידה.

מטרות: סיכום הפרויקט, מיפוי של "מעגלי התמיכה" האפשריים במקרה של פגיעה. פרידה מן המנחים/ות.

במשובים שהמנחים והמנחות מחלקים לילדים בסוף הסדנאות, מתבקשים הילדים לכתוב מה הדבר הכי חשוב שהם למדו מן המפגש היום. תשובות אופייניות במפגש בנושא שוויון הן: "יש הבדלים בין בנים לבנות במובן אחד, אבל הם גם שווים", "בנות יכולות להיות אמיצות וגיבורות", "בנים ובנות יכולים לבחור מה לעשות בחיים". תשובות אופייניות במפגשים בנושא "זכותי על גופי" ו"נורות אדומות" הן: "אסור לגעת בי בלי רשות", "למדתי על האיברים הפרטיים שלאחרים אסור לגעת בהם כשאני לא מסכים", "יש לי זכויות וגם לאחרים", "למדתי על הנורות האדומות שעוזרות לי לשמור על עצמי". תשובות שקיבלנו לאחר מפגש בנושא סודות: "תמיד חשבתי שחייבים לשמור סוד, אבל היום גיליתי

שיש סודות שצריך לספר", "אפשר לספר להורים ולמורה כשקורה משהו רע", "למדתי על ההבדל בין סוד טוב לסוד רע".

כמו בכל פעילות חינוכית, גם כאן אפשר להסתכל על ההישגים המידיים ועל הפירות לעתיד לבוא. מפגש עם ילדים בגילאים האלה הוא מורכב ועדין. בזכות המשובים אנו יודעות כי המטרה הראשונית הושגה - העלאת המודעות לקיומה של האלימות המינית וכיצד אפשר להתמודד איתה. ברור לנו כי זאת רק ההתחלה. יש לקוות כי המערכת הפורמלית תדע להפנות משאבים

מסוגים שונים להמשך התהליך, אשר לו חשיבות קריטית בעיצוב חיי הילדים וחיי כולנו.

ר ח ו ק מ ה י ב ו ץ

איולה

הכותבת חברה בפורום "קיימות"

איור: קרן תגר

לפושע. עד עצם היום הזה הסיפור מתחבא מתחת לשטיח ובכל פעם יש מי שעושה הכול כדי להחביא אותו שוב ושוב.

לאחרונה שמעתי שמי שהייתה "המחנכת" שלנו באותן השנים הצטרפה לקורס מתנדבות באחד ממרכזי הסיוע. אולי היא תצליח להסתכל לאחור ולראות את החור השחור, שבו כולנו נמצאים וגם היינו. במבט לאחור, אם זה היה קורה מול העיניים שלי סביר להניח שזה היה נגמר הרבה לפני.

כל בני קבוצתי עזבו את הקיבוץ. כולנו מאוד מוצלחים ונפלאים מחוץ לקיבוץ. חשוב לציין כירק בשנה האחרונה, בעקבות פנייה שלי לבני הקבוצה שלי, התחלנו לדבר על זה וגילינו שכולנו קורבנות, עד אז כל אחד חי עם הכאב שלו לבד!

כיום אני בת 35, מנהלת מערכת חינוך קיבוצית ומנהלת מרכז ללקויות למידה רחוק מהקיבוץ. מעבר לזה התחלתי בטיפול פסיכולוגי. הקיבוץ עדיין לא חושב שזה תפקידו, או שהוא נושא באחריות כלשהי. לכן אני עכשיו מתחילה במאבק משפטי שיכפה על המקום שפעם היה הבית שלי לשלם את העלויות הגבוהות של הטיפול הפסיכולוגי ואולי בתקווה שייקח אחריות סוף סוף על מה שקרה. אני היום חזקה הודות למשפחה על כל המורכבות שבכך,

נולדתי בקיבוץ בצפון הארץ, מספחי הלינה המשותפת. עד כיתה ד' לא קראתי (אני לקוית למידה). בחופש של כיתה ד' נאנסתי פעמיים ע"י בן קיבוץ בכיתה י'. הפיתוי היה מתוחכם בעזרת "אגוזי". עד היום אני מתקשה עם "אגוזי".

מרגע האונס השני הסתגרתי בספרייה. הספרייה הייתה מקום מוגן ובטוח. אז למדתי לקרוא.

החרא לא פגע רק בי אלא גם בבני קבוצתי. אף אחד מהמבוגרים לא ראה שמשוהו לא תקין. כולנו דיברנו את הפגיעה, הקבוצה כולה הפכה להיות פראי אדם.

כולנו דיברנו את הפגיעה באופן אישי. אם קודם לכן הייתי דחוויה וניסתי "להתקבל", עכשיו הפסקתי, השמנתי בצורה ניכרת לעין, סגנון הלבוש שלי השתנה ובאופן כללי הפכתי לאדם שונה.

החרא הגדיל לעשות והפך להיות המדריך שלנו. סירבנו להשתתף בפעולות שלו, איש לא חשב שזה חשוד. הוא אנס אותנו במקלט המחובר לבית הילדים. בתקופת הקטיושות סירבנו להיכנס למקלט. איש לא חשד.

גם בבית הספר התלוננו שאנחנו קבוצה "חלשה" לימודית ומופרעת התנהגותית.

אני רוצה לשאול למה, למה אף אחד לא ראה, לא חיבר לא הבין לא חשב. למה קיבוץ ש"כאילו" הוא המקום הכי בטוח לילדים, הפך להיות המקום הבטוח

אני כותבת לכם היום לא בגלל שאני צריכה לשפוך את הלב, אני כותבת כי אני מחויבת לבקש מכל אחד ואחת מכם לפתוח את העיניים

ואת הלב ולאפשר לילדים ולילדות שמסביבכם לבוא ולשתף. עברתי מאות שיחות עם עו"סים ופסיכולוגים שלא הצליחו מעולם להבין. כולם חשבו שיש לי בעיה בגלל שאני שמנה, אף אחד לא חשב לבדוק למה השמנתי.

לחברים ולחברות, לבני הקבוצה שלי, לנשים הטובות במרכז לסיוע, לפסיכולוג שלי ולקולגות שלי שתומכים בי.

"שוות" - עבודה עם נערות בסיכון

מיכל שטיינר

הכתבת היא רכזת חינוך במרכז הסיוע "תאיר"

איור: ישי מישורי

שיתוק

פרטיות

גבולות

אמפטיה

הסדנה נמשכת בדרך כלל ארבעה עד שבעה מפגשים, זמן יחסית קצר שבו המנחה והנערות עוברות ביחד ממצב של חוסר אמון כמעט מוחלט אל יצירת מקום בטוח לדיבור. במקרה אחד למשל, בהוסטל, המפגש הראשון התחיל במשפט "למה מי אתן שאני אספר לכן משהו? אפילו לאמא שלי אני לא מספרת כלום...", ואילו המפגש השביעי הסתיים במשפט "אני יודעת עכשיו שנוצלתי, אבל אני מרגישה הכי שווה בעולם".

אנחנו יודעות עכשיו, שבהתחלה התאוונו לקטוף את הירח מהשמים כדי לתת אותו לנערות, אבל תוך כדי ההליכה איתן הבנו שהכוכבים שאנחנו אוספות בדרך הם ניסים של ממש לאור הקשיים העצומים שלהן בכל החזיתות בהן הן מתמודדות.

אנחנו שם, בהתמדה, בשבילן. לא מוותרות להן ולא מוותרות עליהן.

אנחנו מדברות איתן על פרטיות, דבר שחלק מהבנות לא זכו לקבל מעולם, שהיא אבן יסוד חשובה בבניית העצמי ובבניית הגבולות להגנה על עצמי.

מדברות איתן על מקומן בעולם כנשים, על הדיאלוג שלהן עם גברים.

מדברות על גבולות, איך הן יוצרות ובונות ושומרות עליהם.

מרכז הסיוע "תאיר" מעביר מזה כשנתיים סדנאות סיוע והעצמה לנערות בסיכון. עבור נערות אלו, הנמצאות על הגבול הדק שבין העולם הנורמטיבי לעולם העברייני, יכולות הסדנאות לעשות את כל ההבדל בין שקיעה בעולם העברייני ובין שיקום חייהן והתערותן בקהילה. לפניכם סקירה קצרה של הפעילות וגם מסקנות לעתיד.

בשנתיים האחרונות עשו מנחות החינוך של מרכז הסיוע "תאיר" עבודה רבה בקרב נערות. במהלך השנתיים האלה פגשנו נערות במועדונים של שירותי הרווחה, בהוסטלים ובפנימיות. הכותרת "נערות בסיכון" מקובלת לתיאור נערות שנמצאות על הגבול - בין העולם הנורמטיבי לעולם העברייני, בין היותן חלק מהמשפחה, הקהילה והחברה לבין היפלטות מהן. אלה נערות החסרות חלק גדול מהכישורים הנדרשים כדי לחיות בתוך הנורמטיבי: לקבל החלטות, לשמור על בריאותן ועל ביטחונן הפיזי, להתפתח וללמוד, לרכוש השכלה ומקצוע, להקים משפחה ולהיות אמהות בעצמן. הנערות האלה נמצאות בסיכון גבוה מאוד גם בהקשר שבו אנו עוסקות בסדנאות שלנו - הטרדה, תקיפה, ניצול והתעללות מינית. במהלך העבודה עם הנערות עלו בנו תובנות רבות על התקשורת בינינו לביןן, על הציפיות שלנו מעצמנו ומהן, ומה בכלל ייחשב להישג - שלנו ושלהן - כאשר אנו נפרדות מהן.

עבודתנו נעשית בשיתוף פעולה צמוד עם הצוותים החינוכיים במוסדות השונים. לדברי אחת העובדות הסוציאליות אשר עובדות עם הנערות, לאחר הסדנאות ניתן להרגיש בבירור בשינוי אצל הנערות. השינוי מתחיל בידיעת החוקים הנוגעים לזכויותיהן, ומגיע לשינוי מחשבתי, לתחושת הזכות שלהן על גופן ועליית ערכן העצמי בעיני עצמן, עם הביטחון העצמי המתלווה לכך. לדבריה, עצם החשיפה לתכנים העלתה את רמת השיתוף, את רמת המעורבות שלהן לנעשה סביבן ואת רמת המוטיבציה להיעזר באנשי מקצוע.

מסיכומי הסדנאות עולים מספר דברים: ההתחלה מורכבת ומאוד הדרגתית. תוך כדי המפגשים ישנה התקדמות מרגשת ביכולת שלהן לדבר על החוויות הפרטיות שהן עצמן עברו, כמו גם ביכולת שלהן להתבונן בחוויות של חברותיהן ללא ביקורת. הן מגלות את כוחה של האחוה והסולידריות הקבוצתית.

גם הבנות אשר השתתפו בסדנאות העידו כי עברו תהליך של שינוי בזכות הסדנה. הן למדו שיש להן לאן לפנות אם הן רוצות לדבר או אם מישהו פוגע בהן, וניכר בהן תחילתו של ביטחון עצמי והכרה בערך עצמן, ובזכותן להביע את דעתן. אין ספק שהתהליך הוא ארוך, אך דבר אחד עולה בצורה ברורה בכל סדנה ובכל פרידה מקבוצה: תמיד ישנה התקדמות, בין אם היא בניואנסים, בין אם היא גדולה ומשמעותית בהגדרת הזהות העצמית של הנערות. נוכחותנו מאפשרת את השינוי. תחושה זו היא מה שנותן לנו את הרצון והכוח להמשיך, ההבנה כי נגענו בחיים של הנערות האלה ומשהו שם השתנה לטובה – בהן, וגם בנו.

מדברות על סודות ועל איך הם מזיקים מבפנים, כמה חשוב לשתף ולהיעזר, להיתמך.

אנחנו מדברות איתן על תקיפה מינית, הטרדה ניצול והתעללות.

אנחנו מגלות להן שיש בעולם אמפתיה, קודם כל שלנו אליהן, אחר כך בתוכן אל זולתן והכי חשוב, בתוכן אל עצמן. גילוי היכולת שלהן לתמוך ולהיתמך הוא מרכיב מאוד חשוב בסדנה.

דינה, שהנחתה קבוצת בנות אשר לומדות בתיכון מקצועי (שרוב התלמידים בו הם בנים), מספרת: ”קשיים עצומים במשמעת, אלימות וחוסר אמפתיה אפיינו את הקבוצה כבר מהרגע הראשון. הנושא הקשה איתו התמודדנו הביא לאינדיבידואליות מצד הבנות, שגרמו לי לתחושת חוסר ביטחון לגופי שלי. מה שעורר את התחושות הקשות היה העלאת אחד מה”מיתוסים” של התקיפה המינית, כיצד נשים מתלבשות ומתנהגות והאם יש לזה קשר לאלימות מינית. תוך כדי הדיון, הנערות הפנו אצבע אל אחת מהן, קראו לה ”זונה” ונהגו כלפיה בתוקפנות רבה. אחרי רגעים קשים מאוד של בכי וכעס, חשפה אותה נערה את סיפור התקיפה שעברה, ואז התחילה לצמוח אמפתיה והחלטה משותפת שלהן להתלכד ולתת יד אחת לשיניה. זה היה תהליך מאוד קשה. במפגש השלישי מתוך החמישה, עדיין לא חשבתי שיש סיכוי וכמעט שהתייאשתי. ובכל זאת הגיעה התפנית, והחל מתפתח תהליך שעלה על כל ציפיותי. שתי נערות חשפו סיפורים קשים, נוצרו ביניהן קשר והבנה, ואני מאמינה שדבר זה יאפשר להן לחלוק את קשייהן גם בעתיד.”

ה ש ק ט ה מ ד ו מ ה

פידא נערה-אבו דבאי

הכותבת היא עובדת סוציאלית, רכזת פרויקט חינוך - מרכז סיוע נצרת, עמותת נשים נגד אלימות

איור: דן לטוביץ'

נפגעות תקיפה מינית בחברה הערבית זוכות למנה גדושה של סבל. על רגשי אשם, טראומה וסבל פיזי ונפשי נוספת בעיית קשר השתיקה סביב הנושא הרגיש בחברה שמרנית. פידא נערה - אבו דאבי על פרויקט להעלאת המודעות לנושא תקיפה מינית בבתי הספר ועל ניצני השינוי.

קורבנות תקיפה מינית עדיין נתפסות כאשמות, לפחות חלקית, במצבן, וסובלות מהשפלה ומהתנכרות. הן מואשמות בפגיעה בכבוד המשפחה, שהוא ערך מרכזי בחברה הערבית, ובמקרים של גילוי עריות הן אף נתפסות כמפרקות את משפחותיהן. הסובלנות של החברה הערבית כלפיהן קטנה מאד, בגלל קשר השתיקה סביב הנושא.

אלימות מינית הינה תופעה חברתית שמקורה באי שוויון בין המינים ובחברה הערבית, משום המבנה החברתי והמסורתי, אי שוויון זה קשה ומורכב שבעתיים. עם זאת, ניתן להבחין במשך השנים בשינויים חברתיים שמתבטאים, בין השאר, ביותר ויותר נשים הרוכשות תארים אקדמאיים, עובדות ומתקדמות במסלולי הקריירה השונים. שינויים נוספים ניתן לראות בפעילות הרבה של ארגוני הנשים, המחזקים את הבסיס החברתי של אותן נשים החפצות בשינוי.

כדי להתמודד עם תופעת האלימות המינית, יזמה עמותת נשים נגד אלימות במרכז הסיוע בנצרת את פרויקט העלאת המודעות לנושא תקיפה מינית בבתי הספר, אשר מתבסס על חינוך לשוויון בין המינים ולכבוד הדדי. נושאים אלו אינם מתקבלים בברכה בחברה הערבית ולא קל להעלות אותם על סדר היום, אך היום נשמעים יותר ויותר קולות הקוראים לשינוי חברתי, ומבקשים את עזרתם של ארגונים פמיניסטיים בקידומו של שינוי זה במוסדות חינוך ורווחה.

בעבר, לדבר על נושא כל כך רגיש ומכאיב היה דבר מאיים מאין כמותו. אני זוכרת את הקשיים שחוויתי בתחילת דרכי כמנחה בפרויקט העלאת מודעות בעמותת נשים נגד אלימות ואת ההתנגדויות וההכחשות לגבי כל מה שקשור בנושא תקיפה מינית. לאחר מספר שנים בהן הפרויקט מתקיים, היום אפשר לומר כי נעשה מעט קל יותר לדבר על הנושא. לדוגמא, מנהל בית ספר מסוים, סירב לדון בתוכנית להעלאת המודעות בגלל שהנושא רגיש, ואילו שלוש שנים לאחר מכן, כאשר פנינו שנית לבית הספר, התוכנית התקבלה בברכה.

הכניסה הראשונית שלנו לבתי הספר לא הייתה קלה. חלק ממנהלי בתי הספר שאליהם פנינו

התייחסו בחשדנות. חלקם לא ידעו להבדיל בין חינוך מיני לבין התייחסות לנושא הפגיעה המינית. הם התייחסו אלינו כאל פולשות המאיימות על השקט המדומה שיש בבית הספר, העבודה שלנו נתפסה ככזו

הפוקחת את עיני התלמידים לנושאים שאסור לדעת ולדבר עליהם. כל מה שקשור במילה "מין" - אסור. להתנגדות המנהלים חברה התנגדות מצד ההורים. בתי ספר, שלא רצו להיכנס לעימות עם ההורים, השתמשו בעובדה שאין הוראות ממשרד החינוך להכנסת התוכנית שלנו כתירוץ לסירוב.

בסדנאות המודעות בבתי הספר, המהווים מודל חיקוי חדש לנערים, ומאמתים את הגישה שלנו הרואה את המאבק באלימות כמאבק חברתי כולל של גברים ונשים גם יחד.

המנחים של פרויקט החינוך כמו מרכז הסיוע עצמו מהווים כתובת מקצועית לשאלות ולהתלבטויות הקשורות לנושא התקיפה המינית, לא רק לנערות ולנערים אלא גם לאנשי מקצוע ולהורים. אנו מתמודדים עם פניות רבות של הורים, המודאגים מסימנים המופיעים בהתנהגות ילדיהם, ומתבקשים לתת מענה לשאלות רבות הקשורות בנושא תקיפה מינית.

לאור כל הקשיים, פיתחנו תוכנית ייחודית בגישה מערכתית, אשר פונה לשלוש אוכלוסיות יעד: הורים, מורים ותלמידים, במטרה לתת לגיטימציה לפרויקט ולהפחית את החרדה ואת הפחד מלדבר על הנושא. הסדנאות עם ההורים עסקו במגוון נושאים: תקיפה מינית, מאפיינים נפשיים ופיזיים, סטריאוטיפים, תקשורת בין ההורים למתבגרים/ות וכמובן, גורמי הטיפול בתופעה. שיתוף הפעולה בסדנאות המיועדות להורים התפתח באופן משמעותי ממפגש למפגש. ראשית היו אלה ארבעה הורים, אבות ואמהות, ששיתפו פעולה עם הנושא המורכב, והיום מגיע מספרם לעשרות. השינוי לגבי המקובלות החברתית של נושאים אלה הוא תוצאה של עבודה מערכתית רחבה, המשלבת אידיאולוגיה ותפיסה פמיניסטית כמו גם הבנה של צרכי הקהילה, ולכן כיום אנו עדים ליותר ויותר פניות מבתי הספר בבקשה לשיתוף פעולה.

לפני ארבע שנים ערכה ד"ר נאזרה שלהוב-קבורקיאן מהפקולטה למשפטים וקרימינולוגיה באוניברסיטה העברית, מחקר בשיתוף מרכז הסיוע לנפגעות תקיפה מינית בנצרת. המחקר התבסס על נתונים אשר נאספו במהלך סדנאות שעברו נערות בבתי ספר שונים בצפון הארץ. צוות המחקר, שהורכב כולו מנשים, נזקק לשיטות בלתי שגרתיות כדי להיכנס לבתי הספר. עם כניסתן גילו החוקרות כי לפני ביצוע המחקר בקרב הנערות הצעירות (כמעט כולן עירוניות ממשפחות מבוססות), יש ללמד אותן מושגי יסוד אשר אינם נלמדים באופן שוטף בבתי הספר.

אחוז הפניות למרכז הסיוע עולה משנה לשנה, לשמחתי ולצערתי. אנו עדים, בחברה הערבית, לשינויים חברתיים ואישיים משמעותיים ביותר ביחס לנושא תקיפה מינית. פניות רבות מגיעות לאחר סדנאות שאנו עושים בבתי ספר ועם קבוצות נשים שונות. התפתחות מעניינת בשנתיים האחרונות היא הצלחתנו בשילוב מנחים גברים

הדרך קשה וארוכה, אך מעודד לגלות כי בשיתוף פעולה עם המערכות השמרניות הקיימות, אפשר לגרום לשינוי, בנושא תקיפה מינית בפרט ולקידום מעמד האישה בחברה הערבית בכלל.

א

קייט

הכותבת חברה בפורום "קיימות"

איור: יוליה קרוזמן

לא אוהבת שייגעו בי וכל בית הספר יודע. רוצה לספר אבל לא שואלים. את הפגיעה המינית אני זוכרת מכיתה ד', המון פגיעות שונות ע"י אנשים שונים. הסתגרתי בעצמי, קראתי מזריחה ועד שקיעה. התחלתי להראות כל מיני לקויות למידה, הציונים שלי נפלו ונשארו בשפל עד כיתה י"א. היום כשאני מסתכלת אחורה, אני יכולה לראות את הסימנים הברורים של מצוקה. גנבתי מתלמידים אחרים, התבודדתי, רבתי, התנהגתי באופן משונה שזועק לתשומת לב. אבל

בכיתה ח' או ט', כבר לא זוכרת, הייתה לי דלקת ריאות במשך שלושה חודשים, הגוף פשוט חדל לתפקד. התחלתי לאבד מהשליטה שהחזיקה אותי ככל כך הרבה שנים. בכי היסטרי בשירותים. לא נותנת שייגעו, לא נותנת שיחבקו, ואף אחד לא שאל. לבסוף אחרי שידולים אינספור סיפרתי לחברה הכי טובה שלי. קיבלתי את החיבוק הראשון שלי לאחר כמעט 6 שנים. ההתמוטטויות לא פסקו אבל הם כן האטו. הסימנים החיצוניים נשארו עד סוף התיכון. ואף אחד לא שאל,

אף אחד לא שאל, ואף אחד לא התעניין, רק עונשים והרחקות מהלימודים מדי פעם. כשהגעתי לחטיבת הביניים הגעתי גם למקום של אין חזור. כבר לא יכולתי לשתוק. הסבל נהפך לבלתי נסבל. העור שלי זחל, הייתי חולה, היה לי חום, התקפי אסטמה שבועיים שכמעט תמיד הובילו לטיפול רפואי מיידי.

אף אחד לא התעניין. לפני כשנתיים הגעתי לקצה החוט. רציתי למות. הסתכלתי למוות בעיניים ולבסוף החלטתי שאני את דרכי עוד לא סיימתי. לאחר טיפול תרופתי ממושך אני כיום בשיקום וכבר לא זועקת ומקווה לעזרה שלא תבוא.

בתי הספר מגישים לבגרות, הפורנוגרפיה מחנכת

יעל רלוי

הכותבת היא בוגרת תיכון בת 18 וחצי, פעילה בתחום זכויות נשים ומתנדבת שירות לאומי במוקד סיוע לעובדים זרים

איור: יפעה מיטלמן

להבנה שגם בינינו כמעט אין מישהי שלא חוותה פגיעה מינית על בשרה.

כולנו מקבלות הערות ושתיקות ברחוב, כולנו מקבלות ליטוף על התחת כשאנחנו מגיעות לחטיבה - וחושבות כמובן שאנחנו אמורות לחייך ו"לא לעשות עניין", כולנו הסכמנו כי צריך, כולנו היינו צריכות לחשוש בכל טיול שנתי מהבנים שמציצים למקלחות, הכרנו את "המורה המטרידן" ואף אחת לא אמרה על זה מילה, כולנו ראינו את הילדה-נערה, בכל שכבה, שהייתה "המזדן של", שלפעמים אף סרסרו בה. ולצד, כולנו מתרגלות למציאות הזו וליחס הזה.

הפוגעות המינית מלווה אותנו מגיל שנהיה צעיר יותר ויותר ככל שהשנים חולפות. בזאת, ובהיותה יומיומית כל כך, מכניסה אותנו פוגעות זו למצב של אדישות וחוסר יכולת לעמוד מול אותה פוגעות, כיון שכל תגובה שלנו

נתפשת כמוגזמת או לא לגיטימית. אנחנו מפנימות את הפוגעות המינית כהתנהגות נורמטיבית וסבירה. אם נשאל נערה אם היא מרגישה פגועה כשקוראים לה "כוסית", היא בוודאי לא תענה שכן, להיפך, אבל בשעותיה בינה לבין עצמה ובעוברה במסדרונות בית ספר, היא לא תוכל שלא להתעסק במחשבותיה ובמעשיה ב'תפקיד' שעליה לגלם - מושא נצפה של תשוקה

כיצד מעצבים מסרים תרבותיים וחברתיים את ההתנהגות המינית ואת תפיסת העצמי של בני נוער? יעל רלוי במאמר על חוויות אישיות וקולקטיביות במערכת החינוך אל מול תעשיית הפורנוגרפיה.

הילדות המאוחרת והנעורים הם השנים הקריטיות ביותר מבחינת התעצבות הזהות, ההתנהגות המינית, המיניות. כיום, אלה מושפעות מערכים וגורמים שונים, המעצבים עמדות חברתיות מזיקות שמשעבדות גברים לכוחניות ונשים לדימוי נמוך של חולשה ונחיתות מינית.

מערכת החינוך ממלאת תפקיד כבד משקל בחיי כל אדם בחברה, ובכובד משקלה, ניצבת רפה וחסרת אמירה אל מול גורמים אלה. מקומה של מערכת החינוך הוא להיות בלם להשפעתם, בחוללה שיח מעמיק על מיניות - כזה שיאפשר לנוער להתמודד עם נושא זה על גווניו באופן

שוויוני ובריא. קיומו של שיח זה הוא ללא ספק משמעותי בבניית הזהות והתעצבותה.

כנערות, אנחנו עוברות את כל שנותינו בחטיבה ובתיכון בלי לדעת שהחוויה האישית היא קולקטיבית בצורה מבעיתה. כשאנחנו נפתחות אחת כלפי השנייה ומעזות לשבור שתיקה אנחנו מבינות עד כמה. החל מהבנה שאין אחת בינינו שלא מכירה מישהי שהותקפה, ועד

מינית, הרבה מעל כל דבר אחר בה. הווייה זו נכפית על בנות באופן נורמטיבי כל כך, שכבר בגיל 9 הן מתחילות להתעסק במראן החיצוני ובדיאטות. זו הופכת להיות תודעתה של נערה.

מאחורי סטטיסטיקות ה"אחת ל..." כולנו נמצאות. סוחבות אחת את השנייה, מושכות הלאה, מתחת לאדמה, בגיהנום נסתר תחת מעטה כבד של שתיקה. אבל רובנו, סוחבות רק את עצמנו, מיום ליום. קמות לבית ספר בבוקר, מחייכות יפה. על הציונים שלנו לא יהיה חרוט "נפגעת תקיפה מינית", גם לא על המצח. מהנפש, זה לעולם לא יגליד - ימשיך ללוות אותנו כחלק מהווייתנו בכל שלב בחיינו ובכל מערכת יחסים בה נמצא.

כיום נשים הן הקורבנות העיקריים של חלוקת התפקידים המגדרית והמינית, אך מדובר בחרב פיפיות שחודה פוצע גם גברים בצורה משמעותית. נערים גם הם כלואים בתבניות המיניות שהשיח הנוכחי על מין והפורנוגרפיה מבנים.

נערים נחשפים מכורח הנורמה למין, או לאלימות במסווה של מין, במקרים רבים הרבה לפני שהתחיל להתפתח בהם איזשהו גוון של מיניות עצמאית או כלים, צל של יכולת ביקורת וסינון, בשביל להתמודד עם מה שהם נחשפים אליו.

הנורמה מטילה חובת חניכה - אתה לא גבר עד שלא ראית סרט פורנו, "כבשת" ו"זיינת כוסית". תואר הגבריות כמו מותנה בהשתוקקות תמידי, הפגנתית, ואף בלתי נשלטת למין.

כתוצאה מהיותה מסמלת את "השיח החופשי" הראשון על מין, הפכה הפורנוגרפיה למכתבת המיניות העיקרית. הפורנוגרפיה מציגה מיניות כמנותקת מהווייה אנושית כוללת, וכן יוצרת קשר מידי בין מין ובין כוחנות ו שליטה.

כבר מגיל צעיר מתחילים נערים לצרוך פורנוגרפיה אשר בצילה של תפישת ה"גברים אינם בוכים" יוצרת מנגנון של ניתוב מצוקות שונות - חוסר אונים, חוסר ודאות, בעיות של דימוי עצמי, ופחד מחוסר שייכות חברתית לכדי אלימות ושליטה דרך המיניות. תחילה מדובר בהערות מיניות מבזות על גופן המתפתח של החברות

לכיתה (שמתחילות מחווייתי אף מוקדם מכיתה ה'), כשלאחר שהתרגלנו לזה, מצטרפות כמובן הנגיעות ושליחת הידיים. אלה משליכות על ילדות-נערות חווייה שגרתית, מתמשכת, של ביזוי מיני.

הקשר בין פורנוגרפיה ואלימות מינית הוא כבר מזמן לא סמוי, וכבר מזמן לא עקיף.

לצערי אני כבר לא יכולה להיות מופתעת כשאני שומעת על מקרים של שפיכת זרע על פרצופה של נערה במהלך קיום יחסי מין, דחיפת ראשה מטה, חדירה אגרסיבית, סטירות ואלימות מילולית.

נערות רבות הפסיקו להאמין שמין יכול להיות אחרת, הן חוות אלימות מינית באופן כל כך שגרתי ויומיומי עד שמיניות זו הופכת לנקודת מבטן. הן מפנימות תפקיד פאסיבי וכנוע, בהרגשתן כי עליהן להיות שותפות לאקטים מיניים שונים גם כשהן אינן מעוניינות. נערים רבים אינם יודעים להפריד בין כוחנות למין או לדמיון את חייהם ללא פורנוגרפיה. על פי תפישתם, חובתם לרצות מין, וזכותם המלאה להעיר, לגעת, לדרוש, ו"לזיינ" או "לדפוק" כאוות נפשם, מתוקף היות הדבר "צורך בסיסי ובלתי נשלט" שלהם ומשום שאף אחד לא שלל השקפה זו מעולם.

האלימות המינית היא ככדור שלג במדרון תלול, מתרחבת ומחריפה ככל שהזמן עובר, וגרוע ביותר - הופכת נורמלית. היא לא תיבלם מעצמה, וכל עוד לא ינקטו צעדים יזומים וקריטיים על מנת לבלום אותה, היא תמשיך להחריף. הפיתרון לתופעה הקשה הזו מצריך את העלאת עדיפותו המדינית של המאבק באלימות מינית. במצב הנוכחי, קשה יהיה למערכת החינוך להתמודד בצורה מקיפה עם הנושא.

עם זאת, למרות מצבה המביש של מערכת החינוך, כוחה להשפיע על מקומה של האלימות המינית בהתנהגות החברתית אינו בטל. קלף אחד חזק יש למערכת החינוך - היא מלווה כמעט כל נער ונערה בישראל לאורך 12 שנים מחייו, יום יום, באינטראקציה מתמדת. זהו כוח אדיר.

ההתמודדות של מערכת החינוך עם נושא זה צריכה להיעשות באמצעות א/נשים מתוך המערכת שיוכשרו לכך או המוכשרים לכך מחוצה לה. עליה להיות כזו

בחברה כיום מתעצב נוער שמסוגל לקרוא לנוער שנאנס הומו ולנערה שנאנסה שרמוטה. זהו נוער שעבר תהליך של הפנמת מסרים פורנוגרפיים שלא יוצרים הפרדה בין אלימות מינית ומין. לכן הוא מסוגל לחשוב על אונס כמין, על הטרדה מינית כבדיחה, ועל אלימות מינית כלגיטימית.

לא ייתכן שבמפגש הטעון בין נערים לנערות, לאור המסרים שהספקנו להפנים ולאחר שרבות ורבים מאיתנו חוו אלימות מינית על בשרם, מערכת החינוך לא תיגע באופן מקיף בתופעה קשה זו, ותבחר להסתפק בללמד אותנו מה זה מחזור, ואיך שמים קונדום.

המשקפת לנוער את ההתייחסות שלו למין, לגבר, לאישה. עליה להתקיים מתוך הכרה כי מין איננו אסור, ותובנה כי הפורנוגרפיה אינה צורך - אלא ביטוי לצורך של האדם להיות חשוף למיניות ולהבין אותה כחלק מבניית זהותו. לכן, על מערכת החינוך לחשוף את הנוער לידע על מיניות, מין והנאה מינית תוך יצירת קשר לאנושיות, לרצונות, לרגשות - ובכך למעשה ליצור

תפישה בריאה של יחסים אינטימיים הדדיים ושוויוניים. לצד זאת, קריטי לתת מקום לשיח פתוח על אלימות מינית אשר סומך על האמפתיה שקיימת בכל אחד ואחת מבני ובנות הנוער. במהלך שיח זה, חשוב לתת דגש לגורמיה ושורשיה התרבותיים. כחלק מכך יש לחשוף נוער למציאות העומדת מאחורי תעשיית המין - הזנות והפורנוגרפיה, תוך יצירת נקודת מבט ביקורתית וחדה על המחיר האנושי וההשלכות החברתיות של אלו.

יש ביכולתה של מערכת החינוך ליצור מציאות שונה בשביל נשים וגברים, וזו היא חובתה.

חינוך למיניות שוויונית לאורך כל שלב ושלב בתוך מערכת החינוך הוא הכרחי בפני עצמו למען יצירת בחירה ומחויבות חברתית הדדית של גברים ונשים להתנערות משפת האלימות המינית ודפוסייה ולהחלפתם בשפה ודפוסים שוויוניים.

ש י ח ר ו ע ל י

רונית נ. (ניתו)

הכותבת חברה בפורום "קיימות"

איור: אפרת חסון

חסרי הבסיס גרמו לי נזק רב. מצד אמי נדרשתי לחדול לחלוטין מלשתף מישהו "מבחוץ" במה שקורה ב"עניינים הפרטיים" שלנו, ומצד עצמי שוכנעתי באופן סופי שאין שום אפשרות לקיים שיחה אישית עם המחנכת, כאשר לא רק שאיני מובנת כיאות אלא שדבריי מיד מוצאים דרכם לאוזנם של הוריי. אני ידעתי היטב, שהמשמעות היחידה של לספר משהו מחווייתי או ממצבי להוריי, היא שאסבול יותר ביקורת, האשמה, השתקה והעלמה. לא היה שום סיכוי שבעולם לזכות לתמיכה ממשפחתי.

הופייתי לשיחה אצל יועצת בית הספר, אולם לא יכולתי לומר לה דבר או חצי דבר, בהתחשב בכך שהכרתי אותה

קודם לכן כמורה בחטיבת

הביניים. בשום פנים ואופן

לא יכולתי לדבר איתה.

היחסים הקרובים בינה

לבין המחנכת אף חיזקו

אצלי את התחושה שלא

כדאי לדבר. הרגשתי גם

שכל מה שאומר לה,

יזרום באופן מייד לא רק

למחנכת, אלא גם לאמי

ול"שורות האחרונות"

בחדר המורות.

עברתי תקופה קשה

מאוד, לבד. לבד לגמרי.

בלי אף נפש חיה לספר

לה את מה שעברתי.

יתרה מזו: הייתי חייבת

לעשות מאמץ מתמיד

להסוות את הכאב,

המצוקה והקושי שחוויתי,

כי לכל טיפת חשיפה היה

מחיר שלא יכולתי לשלם.

ימי התיכון היו הקשים ביותר. עברתי תקיפות מיניות שחירבו את נפשי, אך סביבתי הקרובה היתה אטומה וחסרת רגישות למתרחש בחיי. רק שנים אחרי סיום הלימודים יכולתי להתחיל לספר לעצמי, למטפלת שלי, ובהמשך לנשים אחרות (ולימים לאשתי האהובה) את החוויות הנוראיות שעברתי באותה תקופה.

הפער ביני לבין בית הספר, המחנכות והמורות, היה עצום ובלתי ניתן לגישור. אף כי הייתי תלמידה מצטיינת ומעורבת היטב ב"חברת התלמידים", הייתי גם במשבר נפשי חמור ואף אחת לא הצליחה (או בכלל ניסתה) לעזור לי.

בסוף הקיץ שבין כיתה ט'

לי, נאנסתי פעמיים באותו

היום, באופן אוראלי. אין

לתאר את תחושת הקבס

והשנאה העצמית אשר

ליוותה אותי עם תחילת

שנת הלימודים. עליתי

במשקל, שיערי היתלתל

לאורך פניי והסתירן,

בגדיי נתלו ברישול ניכר

על גופי. מחנכת הכיתה,

אישה קשוחה למדיי,

קיימה איתי, כמו גם עם

יתר התלמידים, שיחת

היכרות. במהלך אותה

שיחה ניסיתי כנראה

לרמוז על בעיות כלשהן.

המחנכת הבינה לא נכון

את דבריי, ובשיחת טלפון

עם אמי שאלה האם

נכון שהיא ואבי עומדים

בפני גירושין. הדברים

לפני כמה חודשים יחד עם חברותיי מפורום "קיימות", סיפרתי את סיפורי לקבוצת מורות ומורים שהשתתפו בהשתלמות שנערכה באוניברסיטה העברית. הרגשתי נוכחת, פיזית ונפשית, הרגשתי שיש לי מקום בעולם, שהחוויות שלי הן בעלות משקל - תחושות שהיו זרות לי לחלוטין בתקופת התיכון, אשר דווקא בה הייתי זקוקה יותר מכל למישהי שתקשיב, שתשים לב, שתהיה ולו במעט איתי.

עברתי תקיפות מיניות נוספות. לא היה לי מי או מה שיגנו עליי.

בנסיעה לחו"ל מיד אחרי סיום בחינות הבגרות, כשמגן ההוקרה על פעילותי לטובת חברת התלמידים שוכן בארון בבית הוריי, עברתי מעשי אונס נוספים.

שלוש שנים לאחר מכן, ואני סטודנטית באוניברסיטה, השתתפתי בקורס מתנדבות במחלקה החינוכית במרכז הסיוע בירושלים. משבוע לשבוע התגברו הפלשבקים והדמיונות המאיימים. בעזרת המרכז ונשים יקרות, התחלתי במסע לטיפול בעצמי.

י ש ע מ ה י ל ד ב ר ?

שרון מייבסקי

הכתבת היא דוברת איגוד מרכזי הסיוע לנפגעות ולנפגעי תקיפה מינית בישראל

איור: שירז פומן

לכולנו להתבטא בצורה חופשית, להביע עמדות מורכבות יותר, פחות שחור לבן, יותר ספקות ושאלות. ניסינו לבדוק יחד את אופי העיסוק שלהם במושגי מיניות ואלימות מינית, ועד כמה מושגים אלה הם נושאי שיחה בבית הספר.

יסמין: "כשנושא כזה עולה בתקשורת אז בטח שאני יותר ערה לזה ועסוקה בזה באופן אישי, נגיד כל מה שהיה בחיל האוויר. אם זה היה אונס או לא אונס אני לא יודעת, אבל זה העסיק אותי, מה זה אומר כשקורה דבר כזה... אני חושבת שמה שהיה שם בעצם הוא לא אונס, מצד שני, אני לא ממש יודעת מה קרה שם. אני כן חושבת שהיה שם ניצול מסוים. זה מזכיר לי איזה מקרה שהסתובב בבית הספר שלי לפני כמה שנים, על איזה מורה אחד שהיה לו רומן עם אחת התלמידות שהייתה, כנראה, מאוהבת בו נורא וכולם ידעו מזה ואף אחד לא עשה שום דבר".
יעל: "כן, ברור שהוא ניצל אותה. גם אם הוא לא אנס

בני נוער משוחחים על אלימות מינית, על מיניות, על מורים ועל תלמידים.

אמצע שבוע, חודש יולי, החופש הגדול. ישראל מציינת שבוע שני ללחימה בלבנון ואנחנו נפגשים לשיחה בנושא מלחמה אחרת, טרור אחר. אלימות מינית. שלוש נערות ונער אחד, בני 17, עולים לכיתה י"ב בבתי ספר שונים בירושלים. אינטליגנטיים, מודעים ולא מודעים, מתעניינים ומתעלמים.

בשנים האחרונות הזדמן לי, במסגרת המחלקה החינוכית של מרכז הסיוע בירושלים, להעביר סדנאות בנושאים אלה בבתי ספר שונים בירושלים, חטיבות ביניים ותיכון. פעמים רבות, השיחות נערכו בנוכחות מורה, מחנכת, יועץ. מטבע הדברים, שיחות מעין אלה מצונזרות יותר ועיתים לא מאפשרות לשמוע את הדברים "האמיתיים". השיחה שערכנו בסלון הפרטי שלי יעל (שמות המשתתפים בדו"ס), כאשר בית הספר נראה רחוק מאוד, אפשרה

למצוקות הנוגעות, ספציפית, לאליומות מינית. האם יש מענה, יש עם מי לדבר? הדעות חלוקות.

יסמין: "ממש לא!"

נעה: "אני חושבת שזה תלוי, זה הרי לא קשור רק למורה, זה קשור לבן אדם שבמורה, יש אנשים שזה באופי שלהם להציע עזרה מסוג זה ויש כאלה שלא."

עומר: "אני חושב שבבית הספר שלי יש אולי בן אדם אחד, מורה אחד שאולי יכול להתמודד עם דבר כזה."

יסמין: "טיפול בטראומה זה הכשרת רבת שנים."

יעל: "פשוט נראה לי שאין להם את הכלים, זאת אומרת, לא נראה לי שמשרד החינוך מעניק הכשרה בנושאים האלה, יכול להיות שהם חושבים שזה לא בסמכותם."

יסמין החליטה לעזוב לפני כשנה את בית הספר. למודת אכזבות היא מדברת על הסתרות והעלמת עין: "בבית הספר הקודם בו למדתי טאטאו הכול מתחת לשטיח. את הולכת לדבר עם מישהו והוא פשוט מפנה לך את הגב."

עומר מתמקד בסוגיית האכפתיות של צוות ההוראה: "לדעתי, יש מעט מורים שאכפת להם. יש מורים שאכפת להם, אבל הרוב באים לתת את השעות שלהם ולא אכפת להם."

יסמין: "השאלה אם זה התפקיד שלהם, אולי הם רק צריכים להגיש לבגרות?"

נעה: "לא נכון, מורה הוא איש חינוך. זה אומר להיות קשוב לתלמידים שלך, כאילו, אני חושבת שזה חלק מאוד חשוב ואולי הרבה מורים מופתעים בעצמם שהם לא יודעים איך להתמודד עם הנושאים האלה."

הם ממשיכים ומספרים על מקרים שקרו בבתי הספר שלהם, על מורים מטרידים, על בנות שהתלוננו ועל כשלים בטיפול הראשוני, גם כאן הדעות לא אחידות. נעה מסנגרת ומדברת על חובת דיווח, יעל הייתה מחפשת איש מקצוע מחוץ למסגרת הבית ספרית. אני שואלת על הציפיות שלהם מהמורים, מהמערכת:

יעל: "אני לא מצפה ממורה למתמטיקה. אני כן מצפה מהמחנך שלי שגם אמור להעביר תכנים שהם מעבר לתוכנית הלימודים."

עומר: "אני גם מצפה מהמחנכת או מהרכזת לפחות לנסות ולשים לב, כי אני יודע, זה קשה לשים לב. לפעמים

אותה ממש, ברור שדבר כזה לא אמור לקרות והנהלה אמורה לדאוג שדברים כאלה לא יתקיימו."

עומר: "למה את מתכוונת במילה ניצול? באיזה אופן הוא ניצל אותה, היא הרי שיתפה איתו פעולה, אהבה אותו אפילו?"

נעה: "ניצול ברמה של מורה שיש לו כוח מסוים על התלמידים שלו והוא לא אמור לעשות שימוש בכוח הזה."

פעם זה היה אחרת

סוגיות של ניצול מיני, כמו שאלת הגבולות בין המינים, הסכמה חופשית ופערי התנהגות מעסיקים אותם מאוד. לשאלה כיצד קובעים את הגבול, עונים כולם פה אחד: "לכל אחד יש את הגבולות שלו". אני מנסה להבין היכן עובר הגבול שלהם, מה הם המילים, הביטויים, ההתנהגות שלא יהיו מוכנים לספוג ממישהו אחר. סקרנית לשמוע האם הגיל הצעיר מאפשר להם להיות קלילים יותר כלפי ביטויים שהאוזן שלי אינה יכולה לשמוע.

עומר: "אני חושב שיש אנשים שמרגישים ש'כוסית' זה מחמאה עבורם."

יסמין: "זה תלוי, אם יבוא מישהו בגיל של אבא שלי ויגיד את זה אני אחשוב שהוא מגעיל ויהיה לי ממש רע עם זה, בן אדם בגיל של אבא שלי לא אמור להסתכל עלי ככה."

יעל: "נראה לי שהרבה דברים השתנו מפעם, מצד אחד אנשים מרשים לעצמם יותר, אפילו במשפחות מדברים אחרת, הגבולות היטשטשו."

קשה שלא לחייך כאשר בני 17 אומרים "פעם זה היה אחרת". האם זאת הפרספקטיבה שלהם או של ההורים? **נעה:** "כן, אנחנו שומעים את ההורים שלנו מדברים וכנראה שפעם זה באמת היה אחרת, כי מבחינת ההורים שלי "כוסית" זה מילה ממש מגעילה, אובייקט מיני, אבל..."

יעל: "וכל התקשורת והפרסומות, סרטים... הכול כל כך מיני, פעם זה לא היה ככה."

הבן אדם שבמורה

11 שנים במערכת החינוך, אלפי שעות הוראה, עשרות מורים - אנו עוסקים בשאלת הפניות של המורים

את הרי לא מכירה ילד ילד כמו שהוא... אבל לפחות לנסות, לגרום לתלמידים שירגישו נוח לבוא אלייך".

יסמין: "התחושה שלי היא שגם כאשר בית ספר מביא דברים כאלה הוא עושה את זה כדי לצאת לידי חובה. מצד שני, את צריכה להבין שבבית ספר כזה, כמו בתי ספר אחרים בירושלים שאני מכירה, יש כמעט 40 תלמידים בממוצע בכיתה. גם אם המחנכת היא 'סופר מחנכת' היא לא תמיד יכולה לשים לב מה קורה אצל כל אחד ואחד, מה קורה אצל בודדים בכיתה".

נעה: "אני לא מצפה ממורים לדברים כאלה, מקסימום אני מצפה דווקא מחברים קרובים שישומו לב לדברים כאלה. בעניין המורים, אני לא חושבת שזה קשור דווקא למחנכת אלא יותר לקשר אישי שנוצר עם איזשהו מורה, זה יכול להיות עם המחנכת אבל לא חייב, תלוי בבן אדם, תלוי בקשר של התלמיד עם המורה הספציפי".

עומר: "אני כן מצפה מהמורה המחנכת שתקדיש לזה זמן פעם בשבוע/שבועיים, שתפתח לנו אופציות ואנחנו כבר נבחר".

בלי הכללות בבקשה

סדנאות על אלימות מינית לא זכורות להם, שיעורים בחינוך מיני כן. השיחה נודדת לתפיסות המגדריות השונות אודות יחסי מין. לכולם מובן מאליו כי בנים רוצים את זה, בגיל מוקדם וכמה שיותר.

סוף תמימות דעים ביחס למשהו, נשים מנגה וגברים ממאדים, בגיל חמש, בגיל עשר ובגיל 40.

הם רואים את הפער הזה בעיסוק המתמיד של בנים בפורנוגרפיה, במשיכה שהם רואים אצל בנות לעבר הרומנטי והרגשי, בטרמינולוגיה השונה.

יסמין: "אתמול דיברתי עם חבר טוב והוא אומר לי: אין בן שתציעי לו יחסי מין והוא יסרב".

נעה: "אני חושבת שזו הכללה מוגזמת".

עומר: "אבל זה ממש קרוב למציאות".

יעל: "רואים את זה, סטטיסטית, בנים רוצים את זה יותר מבנות!".

יסמין: "אפשר לראות ביחסי מין שאצל בנות זה משהו הרבה יותר רגשי".

נעה: "די, זאת הכללה ממש מטומטמת".

יסמין: "למה, אפילו הנאה של בת זה דבר הרבה יותר פסיכולוגי מאשר פיזי".

נעה: "לדעתי זה קשור בקשר ובאנשים".

יעל: "עובדה שבנים רוצים את זה אחרי יומיים או שבועיים ואצל בנות זה יכול לקחת הרבה יותר זמן".

נעה: "אני חושבת שהפער הזה בציפיות יכול להביא לאלימות בגלל שבירת הציפיות. יש להם ציפיות מסוימות ואם הן לא מתמלאות זה גורם לתסכול ומשם לאלימות".

לקראת סיום אני שואלת אותם לגבי העתיד. לאן אנחנו הולכים, לכן הם הולכים. אתם אופטימיים, אני שואלת ומקבלת גיחוכים ותנועות ביטול:

עומר: "אני לא רואה מקום לאופטימיות. לא בבתי הספר ולא בחברה בכלל. אף אחד לא באמת רוצה לדבר על הנושא הזה".

אף אחד לא, אני חושבת, לפחות ארבעה בני נוער, כן. גם זאת התחלה.

